

**ÚLOHA LIEČEBNÉHO PEDAGÓGA V NÍZKOPRAHOVOM
ZARIADENÍ PRE DETI A MLÁDEŽ**

DIPLOMOVÁ PRÁCA

MARTIN MIKULIČ

**UNIVERZITA KOMENSKÉHO V BRATISLAVE
PEDAGOGICKÁ FAKULTA**

KATEDRA LIEČEBNEJ PEDAGOGIKY

Názov študijného odboru: Liečebná pedagogika

Vedúci diplomovej práce: Doc. PaedDr. Katarína Majzlanová, PhD.

Bratislava 2008

ABSTRAKT

Mikulič, Martin: Úloha liečebného pedagóga v nízkoprahovom zariadení pre deti a mládež. Diplomová práca, Univerzita Komenského. Pedagogická fakulta, Katedra liečebnej pedagogiky. Vedúci diplomovej práce: Doc. PaedDr. Katarína Majzlanová, PhD. Bratislava: Pedagogická fakulta UK, 2008.

Práca prináša poznatky o možnostiach uplatnenia liečebného pedagóga v nízkoprahovom centre pre deti a mládež. V teoretickej časti objasňuje systém nízkoprahovo poskytovaných služieb pre deti a mládež, ktorý je dopĺňaný príkladmi z praxe. Teória sa taktiež venuje liečebnej pedagogike, približuje jej predmet, ciele a metódy práce. Tvorivé terapie sú spomenuté v osobitnej kapitole. Ukazujú sa ako účinný a vhodný nástroj pomoci ako v liečebnej pedagogike, tak aj v systéme nízkoprahovo poskytovaných služieb.

Vo výskumnej časti prípadovou štúdiou približujeme fungovanie konkrétneho nízkoprahového zariadenia pre deti a mládež Komunitné centrum Kopčany a participáciu autora tejto práce na poskytovaní služieb v kontakte s klientami tohto centra. Cieľom je ukázať, kde je priestor pre uplatnenie liečebného pedagóga v rámci systému takto poskytovaných psycho-sociálnych služieb.

V závere naznačujeme vízie ďalších možných kompetencií a skrytých rezerv liečebných pedagógov v takýchto zariadeniach.

Kľúčové slová: nízkoprahové zariadenie, tvorivé terapie, liečebná pedagogika

PREDHOVOR

V súčasnosti sme svedkami toho, ako si čoraz mladšie deti osvojujú životný štýl „detí ulice“. Dôvody sú rôzne, problémy a konfliktné situácie v rodine, zanedbávaná výchova, nepriaznivé životné okolnosti. Toto sa deje najmä deťom a mladým ľuďom z komunit ohrozených sociálnym vylúčením a sociálnopatologickými javmi. Títo mladí ľudia si osvojujú stratégiu prežitia tzv. „zákon džungle“, kde silnejší vyhráva. A svoju potrebu vzťahov si naplňajú v systéme vzťahov, ktorý ohrozuje ich zdravý psychosociálny vývin. Absentuje u nich možnosť zmysluplne tráviť svoj voľný čas.

Nízkoprahové zariadenia pre deti a mládež sú relatívne novou formou sprostredkovania psycho-sociálnych služieb. Fungujú na princípoch, ktoré sa snažia odstrániť psychologické, technické a sociálne bariéry, ktoré by týmto deťom bránili vstupu a možnosti využívať ich služby.

Na základe môjho pôsobenia v nízkoprahovom zariadení som si kládol otázku „Ako sa môže liečebný pedagóg uplatniť a realizovať v takomto systéme sociálno-psychologickej pomoci?“

Popisom a analýzou konkrétnej práce v kontakte s klientmi v rámci konkrétneho projektu komunitného centra pracujúceho na nízkoprahových princípoch sa ukazuje, že pole pôsobnosti liečebného pedagóga v takomto zariadení je veľké.

V liečebnej pedagogike je ako jeden zo základných predpokladov práce s klientom vytvorenie zmysluplného vzťahu založeného na dôvere a akceptácii, rovnako je to aj pri práci s klientmi nízkoprahových zariadení pre deti a mládež. Formulovaním vízií a odporúčaní pre ďalšie možné kompetencie liečebných pedagógov v systéme nízkoprahovej pomoci doplníme poznatky o praktickom uplatnení liečebnej pedagogiky.

Chcel by som poďakovať terénnym sociálnym pracovníčkam, pôsobiacim na sídlisku Kopčany za ich trpezlivosť.

Poďakovanie však patrí najmä mojej diplomovej vedúcej Doc. Kataríne Majzlanovej a kolegyni Paule Jójárt za usmernenie, cenné rady a odborné vedenie. Ďakujem.

OBSAH

ABSTRAKT	2
PREDHOVOR	3
OBSAH.....	4
ÚVOD	6
1. <i>Liečebná pedagogika.....</i>	7
1.1. Predmet liečebnej pedagogiky	7
1.2. Úlohy liečebnej pedagogiky	8
1.3. Metódy liečebno-pedagogickej pomoci.....	11
1.3.1. Metóda ponuky aktuálnych podnetov	11
1.3.2. Metóda interaktívneho konania.....	11
1.3.3. Metóda emocionálneho obklopenia a sociálneho zakotvenia	12
1.3.4. Metóda posilnenia sebakompetencie.....	12
1.3.5. Metóda integrálnej spolupráce	12
1.3.6. Metóda „tu a teraz“	12
1.3.7. Metóda zdôraznenia hodnôt a zmyslu.....	13
1.3.8. Metóda bezprostredného úžitku.....	13
1.3.9. Metóda podpory kreativity a záujmovej aktivity	13
1.4. Praktické uplatnenie liečebnej pedagogiky.....	13
2. <i>Tvorivé terapie .....</i>	15
2.1. Arteterapia	16
2.1.1. Ciele arteterapie	17
2.2. Biblioterapia	18
2.2.1. Ciele biblioterapie	18
2.3. Terapie hrou.....	19
2.3.1. Ciele terapie hrou	20
3. <i>Nízkoprahovosť v kontexte sociálno-psychologických služieb .....</i>	21
3.1. Pojem nízkoprahovosť.....	21
3.2. Nízkoprahovosť v práci s deťmi a mládežou.....	21
3.3. Základné princípy nízkoprahovosti.....	23
3.4. Ciele nízkoprahových zariadení pre deti a mládež	25
3.5. Cieľová skupina nízkoprahových programov pre deti a mládež.....	30
3.5.1. Špecifiká cieľovej skupiny Komunitného centra Kopčany.....	32
3.6. Spôsoby práce s cieľovou skupinou v nízkoprahových zariadeniach.....	33
3.6.1. Voľnočasové aktivity	33
3.6.2. Kontaktná práca	33
3.6.3. Situačná intervencia	34
3.6.4. Základné poradenstvo	34
3.6.5. Sprievodné aktivity	35
3.6.6. Terénna sociálna práca (streetwork)	35
3.7. Úloha a rola pracovníkov nízkoprahového klubu	37
EMPIRICKÁ ČASŤ.....	38
4. <i>Ciele empirického výskumu.....</i>	38
4.1. Výskumný problém	38
4.2. Výskumné otázky	38
4.3. Výskumné metódy.....	39
4.4. Výskumná vzorka	40
4.5. Organizácia a priebeh výskumu.....	40

5.	<i>Výsledky výskumu</i>	42
5.1.	Prípadová štúdia Komunitné centrum Kopčany	42
5.1.1.	Vznik Komunitného centra Kopčany.....	42
5.1.2.	Atribúty projektu.....	44
5.1.3.	Aktivity	44
5.1.4.	Zloženie pracovníkov Komunitného centra Kopčany.....	48
5.1.5.	Komunitné centrum Kopčany v číslach	48
5.1.6.	Zhrnutie prípadovej štúdie	49
5.2.	Analýza obsahu dotazníka	50
5.2.1.	Analýza odpovedí	50
5.2.2.	Zhrnutie zistení a odpovede na výskumné otázky	54
5.3.	Zápisy z terénneho pozorovania	56
5.3.1.	Prehľad diskutovaných tém.....	57
5.3.2.	Najzaujímavejšie postrehy a skúsenosti z pozorovania v teréne.....	58
5.3.3.	Zhrnutie postrehov z terénnych zápisov	64
6.	<i>Záver a zhrnutie</i>	65
7.	<i>Odporúčania pre prax</i>	66
8.	<i>Záver</i>	68
	POUŽITÁ LITERATÚRA	69
	PRÍLOHA 1: Terénne zápisy	72
	PRÍLOHA 2: Etický kódex pracovníkov/čok projektu Komunitné centrum Kopčany	77

ÚVOD

Témou diplomovej práce, ktorú držíte v rukách je úloha liečebného pedagóga v nízkoprahovom zariadení pre deti a mládež. Popisuje nízkoprahovosť ako spôsob poskytovania psycho-sociálnych služieb, ktorý je na Slovensku relatívne nový. Zariadenia fungujúce na princípoch nízkoprahovosti sú jedna z foriem sociálno-psychologickej pomoci, oslovujú špecifickú cieľovú skupinu, ktorá by sa inak k takýmto službám nedostala, prípadne nevyužíva bežné formy inštitucionálnej sociálno-psychologickej pomoci.

Cieľom práce je priblížiť možnosti uplatnenia liečebného pedagóga v zariadení, ktoré pracuje na nízkoprahových princípoch. Predstavuje cieľovú skupinu, špecifiká cieľovej skupiny a práce s ňou. Na prípadovej štúdií približuje konkrétne nízkoprahové zariadenie Komunitné centrum Kopčany, ktoré má potenciál a priestor využívať jeden z mnohých prostriedkov práce liečebného pedagóga akými sú „tvorivé terapie“, z ktorých niekoľko obsahovo vhodných na realizáciu v nízkoprahovom zariadení aj bližšie popisujeme.

Poznatky o praktickom uplatnení liečebného pedagóga v systéme sociálno-psychologickej pomoci dopĺňa aj víziami a odporúčaniami pre prax v kontexte práce nízkoprahových zariadení a možností zmysluplnej participácie a realizácie sa liečebných pedagógov na nimi poskytovaných sociálno-psychologických službách.

1. *Liečebná pedagogika*

Liečebná pedagogika sa utvárala ako hraničný odbor medicíny a sociálnej pedagogiky. V závislosti od ťažkostí človeka sa uplatňovali medicínske, sociálne alebo výchovné obsahy. V 30. rokoch 20. storočia bola chápaná skôr ako profesijný postoj v rámci pomáhajúcich profesií. Mohol to byť lekár, pedagóg, opatrovateľ, ktorý si ho osvojil. V tomto postoji sa odrážalo úsilie o zlepšenie starostlivosti. Vo vzťahu k adresátovi pomoci znamenal predovšetkým akceptáciu človeka s postihnutím alebo problémom, s jeho danosťami a možnosťami. Úctu k existencii človeka a jeho potrebám. Dôležitým prvkom bola dôvera ako základ pre spoluprácu pri dosahovaní potrebnej zmeny.

Ako samostatný odbor sa liečebná pedagogika začala formovať vďaka vysokoškolskej príprave liečebných pedagógov a školiacim pracoviskám, ktoré praktizovali výskum, publikovali a uskutočňovali odborné podujatia a vytvárali tak priestor pre rozvíjanie teórie. (Hornáková, 2003). V súčasnosti sa vyučuje na katedre liečebnej pedagogiky Pedagogickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave ako samostatný vedný odbor formou denného štúdia.

1.1. *Predmet liečebnej pedagogiky*

Keď hovoríme o predmete liečebnej pedagogiky, myslíme tým ľudí, na ktorých sa svojou pôsobnosťou orientuje. V súvislosti s poskytovanými službami v nízkoprahových centrách pre deti a mládež sa spomína pojem cieľová skupina, alebo klienti ako predmet záujmu.

Veľmi všeobecne sa dá vymedziť cieľová skupina alebo predmet liečebnej pedagogiky, ako človek vo svojej jedinečnosti, neopakovateľnosti, tak ako aj okolnosti a situácia, v ktorej sa nachádza. Bez ohľadu na to, či si sám uvedomuje potrebu pomoci, alebo nie.

Ako v literatúre Hornáková (2003) uvádza: „Liečebná pedagogika sa aj v súčasnosti zaoberá výchovou, vzdelávaním a terapiou tých jednotlivcov, ktorých situácia je natoľko sťažená nepriaznivými okolnosťami (vývinovými, sociálnymi,

zdravotnými...), že nemôžu viesť veku primeraný spôsob života a adekvátne k svojim schopnostiam sa uplatniť“. Toto sociálne znevýhodnenie nie je možné spájať len s poškodením alebo s ochorením. Svoju rolu tu zohráva i subjektívne prežívanie svojej situácie, životné okolnosti, vek, vzťahy, možnosti a spôsoby sebarealizácie, spoločenská ponuka a systém pomoci. O okolnostiach, ktoré si vyžadujú zvláštne opatrenia vo výchove a vzdelávaní, aby sa zabránilo zhoršeniu, alebo dosiahlo pokroku sa hovorí aj špeciálne výchovné potreby. Tie sú vždy individuálne a odrážajú individuálne prežívanie a vnímanie človeka.

V rámci prednášok kurzu Liečebnej pedagogiky na katedre liečebnej pedagogiky v Bratislave (Horňáková, 2003) spomína ako predmet liečebnej pedagogiky „Človeka v sťažených okolnostiach, človeka s psychosociálnou poruchou“. K tomuto dodáva, že každého človeka je potrebné chápať v sociálnom kontexte, vo vzťahu k svetu, je to človek, ktorý koná a jeho konanie je determinované potrebami. No nie je to len suma potrieb.

1.2. Úlohy liečebnej pedagogiky

Speck formuloval všeobecné úlohy liečebnej pedagogiky takto (Speck 1991 citovaný podľa Horňákovej, 1999):

- prevencia u detí s ohrozeným vývinom, alebo u rizikových jednotlivcov, alebo skupín, predchádzanie narušeniam, ktoré môžu vzniknúť ako dôsledok ochorenia, poškodenia, alebo ako dôsledok nepriaznivých sociálnych a výchovných podmienok, ako aj pomoc dospelým klientom s trvalými následkami pri predchádzaní relapsu ochorenia, zlyhania, alebo zhoršenia stavu
- liečebná výchova ako cielené výchovné opatrenia na zlepšenie fyzických, psychických i sociálnych vývinových predpokladov a životných podmienok tam, kde už prišlo k poškodeniam a poruchám
- sociálna integrácia, ovplyvňovanie vzťahov a vytváranie predpokladov na pracovné a spoločenské uplatnenie, pomoc pri riešení praktických problémov

(sebaobsluha, spolupráca, sebarealizácia...) a pomoc pri zvládaní krízových situácií

- normalizácia, úsilie o to, aby sa život postihnutých čo najviac podobal životu zdravých ľudí
- prevencia, jej súčasťou je včasná diagnostika, včasná liečebno-pedagogická intervencia, poradenstvo rodičom klientov.

Úlohy liečebnej pedagogiky, z hľadiska pomoci orientovanej na konkrétneho človeka tak, ako boli prezentované na prednáškach kurzu Liečebnej pedagogiky (Hornáková, 2003):

- pomoc pri orientácii, pri problémoch vnímania ale aj orientácii v prostredí, pomoc pri vnímaní času, priestoru, hodnotách, vzťahoch a svete;
- prebúdzanie záujmu, vytvárať, sprostredkovať a usmerňovať aktivity, vytvárať predpoklady na konanie, umožňovať vnímať zmyslami – snaha o čo najkomplexnejšie poznávanie reality;
- vytváranie dôvery a sebaúcty, umožňovať vytvárať vzťahy, napĺňať potrebu zmysluplných vzťahov;
- sprostredkovanie nových zážitkov, podnetov a skúseností, jedná sa o procesy učenia, sprostredkovanie korektívnych skúseností, zmysluplných zážitkov;
- dávať vysvetlenie, učiť chápať súvislosti a riešiť problémy, pomoc v poznávaní hodnôt;
- byť blízko, učiť spolupráci, sprostredkovať sociálne zážitky;
- pomoc pri uplatnení sa, sebaaktualizácii a sebarealizácii, byť otvorený a dávať priestor;
- rozpoznať, korigovať a včas zabrániť poškodeniu, alebo jeho prehĺbovaniu;
- diagnostika, prognostika, prevencia;
- ovplyvňovať, optimalizovať podmienky vývinu;
- podporovať kompetencie u blízkych osôb (rodič, učiteľ);

- ovplyvňovať systém pomoci (meniť legislatívu, zariadenia, formy pomoci...).

V pracovnom poli pomáhajúcich profesií sa liečebný pedagóg môže podieľať na úlohách, ako sú:

- ponuka akceptujúceho vzťahu založeného na dôvere a úcte, je to vzťah úprimný, ľudský, ale aj profesionálny;
- podpora kompetencií konať, riešiť konflikty, problémy;
- vytvárať a sprostredkovať skúsenosti a zážitok uvedomenia si zmysluplnosti svojho bytia, jeho jedinečnosti;
- pomáhať v sociálnej integrácii;
- pomoc pri vytváraní a plánovaní životnej perspektívy;
- aktuálna pomoc „tu a teraz“ s konkrétnym praktickým problémom, alebo konfliktom;
- vypracovanie a realizácia liečebno-výchovných programov;
- individuálny, alebo skupinový liečebno-pedagogický program metódami „kreatívnych“ terapií (činnosťná terapia, biblioterapia, terapia hrou...);
- vytváranie priestoru pre komunikáciu, sebapoznávanie, vzťahy;
- vypracovanie a realizácia liečebno-výchovných programov;
- vytváranie spolupráce medzi všetkými zúčastnenými na poskytovaní pomoci;
- poradenstvo, pomoc príbuzným, poskytovanie informácií o formách a zdrojoch pomoci;
- ďalšie vzdelávanie, zdieľanie a výmena informácií s odborníkmi z ostatných pomáhajúcich profesií, Horňáková (2003).

1.3. Metódy liečebno-pedagogickej pomoci

Hornáková (2004) v rámci prednášok kurzu Liečebná pedagogika hovorí o týchto metódach liečebno-pedagogickej pomoci: metóda ponuky aktuálnych podnetov, metóda interaktívneho konania, metóda emocionálneho obklopenia a sociálneho zakotvenia, metóda posilnenia sebakompetencie, metóda integrálnej spolupráce, metóda „tu a teraz“, metóda zdôraznenia hodnôt a zmyslu, metóda bezprostredného úžitku.

Tieto metódy je možné popísať všeobecne podľa prostriedkov a cieľov pomoci, k čomu slúžia nasledovné state. Úspešnosť týchto metód ani pri ich čo najlepších aplikáciách nie je automatická, je skôr hypotetická. Podmieňuje ju viacero faktorov: osobnosť klienta, osobnosť terapeuta, kontext terapeutickkej situácie, ako aj charakter daného problému. V praxi sa kombinujú viaceré metódy.

1.3.1. Metóda ponuky aktuálnych podnetov

Zameriava sa na sprostredkovanie takých podnetov pre vnímanie motoriky, poznávanie, emocionálny a sociálny život, ktoré umožňujú klientovi byť aktívny, aby mohol spolupracovať a v maximálnej možnej miere z nich profitovať. Aktuálne podnety z prostredia vyvolávajú reakcie, ktoré vedú k dosahovaniu zrelosti. Ide o tzv. aktívne vyrovňavanie sa s požiadavkami prostredia, kde podnety zvonka stimulujú aktivitu zvnútra. Preto je dôležité vedieť sa orientovať v aktuálnej situácii klienta, poznať jeho túžby, vedieť jeho predpoklady a schopnosti a vybrať aktivity jemu primerané, dosiahnuteľné.

1.3.2. Metóda interaktívneho konania

V rámci tejto metódy klient dostáva priestor pre komunikáciu a priestor, kde je akceptovaný, kde sa neočakáva výkon, nemeria čas, ani nehodnotí. Klient má na vyjadrenie dostatok času. Získava spätnú väzbu, ktorá mu umožňuje vytvoriť si sebaobraz a rozvíjať pozitívne sebahodnotenie.

1.3.3. Metóda emocionálneho obklopenia a sociálneho zakotvenia

Metóda vychádza z poznania, že výchova prebieha vo vzťahoch a zmysluplný vzťah, dôverný a láskavý je základný predpoklad pre dosiahnutie pozitívnych zmien. Sleduje optimalizáciu vzťahov, obnovu a posilnenie vzťahov v sociálnom prostredí klienta. Emocionálne ukotvenie sa dosahuje cez prijímajúci vzťah, rešpektovanie hraníc klientových, ale aj terapeutových, formulovaním pravidiel, vysvetlením ich zámerov.

1.3.4. Metóda posilnenia sebakompetencie

Vedenie k optimálnemu výkonu spočíva v tom, že cvičenia a celá pomoc klientovi sú postavené tak, aby viedli k posilneniu predpokladov, k rozvíjaniu schopností a celkovej kompetencie klienta riešiť svoje problémy a žiť spôsobom života, ktorý vie akceptovať on sám i jeho okolie. Zameriava sa na zlepšenie kvality jeho života. Vytvára príležitosti pre klienta, aby sa musel rozhodovať a preberať za svoje rozhodnutia zodpovednosť, podmienkou je, že situácie, v ktorých sa uplatňuje voľba klienta a preberá za ňu zodpovednosť, musia zodpovedať schopnostiam a potrebám klienta.

1.3.5. Metóda integrálnej spolupráce

Potencovanie laickej pomoci iných, vytvárať tímy spolupráce, zapájanie vzťažných osôb do pomoci klientovi.

1.3.6. Metóda „tu a teraz“

Táto metóda zdôrazňuje aktuálne dianie, minulosť má význam, ale venuje sa jej pozornosť obmedzene. Zdôrazňuje sa kvalita prítomného bytia voči budúcim možnostiam. Zdôrazňuje sa všetko pekné okolo klienta a potenciál, ktorý je možné využiť v súčasnej situácii.

1.3.7. Metóda zdôraznenia hodnôt a zmyslu

Človek sa chápe ako najväčšia hodnota. Úcta a rešpekt v ľuďoch mobilizuje to pozitívne, čo v nich je. Ľudia v ťažkej situácii majú tendencie upúšťať od hodnôt a obmedzia sa len na praktické stránky života. Metóda pomáha znázorniť hodnoty a pozitívne aspekty života, hľadať „dobro“ v ťažkých situáciách.

1.3.8. Metóda bezprostredného úžitku

Všetky cvičenia a postupy v liečebno-pedagogickom programe je nutné vyberať tak, aby z nich mal klient zážitok zmysluplnosti, prípadne konkrétny prospech z nich hneď, alebo v blízkej budúcnosti. Podporuje to aktivitu a ochotu klienta spolupracovať.

1.3.9. Metóda podpory kreativity a záujmovej aktivity

Táto metóda využíva skutočnosť, že pri tvorbe hodnôt človek vstupuje do aktívnej konfrontácie a komunikácie so svetom, s prostredím a tým, že pretvára a mení veci, mení aj sám seba. Aktívna zmysluplná činnosť pomáha integrovať zložky osobnosti. Tvorivý človek je odolnejší voči záťaži, lebo nachádza viac variantov riešení a preto sa ľahšie vyrovnáva s novými situáciami. Tu sa klienti konfrontujú s materiálom, spôsobmi spracovania a pod. Je možné využiť aj dynamiku skupiny, sociálne učenie.

1.4. Praktické uplatnenie liečebnej pedagogiky

Liečebná pedagogika sa môže uplatniť vo všetkých inštitúciách pre deti, mládež i dospelých so špeciálnymi výchovnými a vzdelávacími potrebami. Nemusí sa jednať len o špeciálne zariadenia, ale aj školské, sociálne a zdravotnícke ako aj mobilná forma pomoci rodinám. Možnosti využitia začínajú od včasnej stimulácie, cez rozvíjajúce, korektívne, nácvikové, podporné a poradenské formy pomoci až po sprevádzanie pri závere života.

Znalosti z liečebnej pedagogiky môžu pomôcť pri spolupráci s ostatnými odborníkmi z pomáhajúcich profesií získať nový pohľad na problematiku klienta a jeho rodiny. Umožnia poznať a využívať jeho kompetencie.

2. *Tvorivé terapie*

Tvorivé terapie využívajú záujmy a zručnosti detí, alebo dospelých klientov.

Používajú sa ako podporné terapie v rámci psychoterapie, uplatnenie takýchto terapií nachádzame v rôznych oblastiach a inštitúciách psychologickéj pomoci. Napríklad na psychiatrických oddeleniach, domovoch sociálnych služieb, centrách pre liečbu drogových závislostí, reedukačných ústavoch, detských domovoch, diagnostických ústavoch, liečebno-výchovných sanatóriách, voľno-časových centrách a pod.

Využitie „tvorivých terapií“ v liečebnej pedagogike.

Pre liečebného pedagóga predstavujú jednu z možností, ako pomôcť klientovi.

V rámci ich realizácie sa liečebný pedagóg snaží o výchovu, podporu jedinečných vlastností klientov, učenie sa novému. Nie sú univerzálnym nástrojom pomoci, ale ponúkajú možnosti ako pracovať s klientom, sú prostriedkom kontaktu, vytvárania dôvery a vzťahu. Niektoré z „tvorivých terapií“ ešte nemajú jednotné teoretické východiská, ale postupným dopĺňaním informácií a získavaním skúseností sa postupne profilujú jednotlivé „tvorivé terapie“ ich formy, prostriedky, obsahy a ciele.

Medzi najrozšírenejšie „tvorivé terapie“ patria:

- Arteterapia
- činnosťná terapia (ergoterapia)
- dramaterapia
- biblioterapia
- muzikoterapia
- psychomotorická terapia
- terapia hrou

Nebudeme popisovať všetky, spomenieme len tie, ktoré sú svojím obsahom najvhodnejšie na aplikáciu v nízkoprahovom zariadení pre deti a mládež a sú blízke autorovi tejto práce, a to konkrétne arteterapia, biblioterapia a terapia hrou.

2.1. Arteterapia

Vo všeobecnosti sa pod arteterapiou rozumie liečba a komunikácia prostredníctvom výtvarného umenia.

Petzold vymedzuje arteterapiu takto: „Arteterapia je teoreticky usmernené pôsobenie na človeka ako celok v jeho fyzických, psychických danostiach, sociálnych a ekologických väzbách, plánované ovplyvňovanie postojov a správania sa pomocou umenia a z umenia odvodenými technikami s cieľom liečby, alebo zmiernenia choroby a integrovania, alebo obohatenia osobnosti“ (Petzold, 1990 citovaný podľa Šickovej, 2006).

Šicková chápe arteterapiu ako „súbor umeleckých techník a postupov, ktoré majú okrem iného za cieľ zmeniť sebahodnotenie človeka, zvýšiť jeho sebavedomie, integrovať jeho osobnosť a priniesť mu pocit zmysluplného naplnenia života“ (Šicková, 2002).

Šicková (2002) pritom zdôrazňuje rozdiely medzi výtvarným krúžkom pre ľudí s postihnutím, medzi špeciálnou výtvarnou výchovou a arteterapeutickou intervenciou. Arteterapia musí byť cielený proces, vedený profesionálnym arteterapeutom, ktorý ju riadi a usmerňuje. Umelecký artefakt, či vytvorený umelecký produkt nie je sú dôležité, rozhodujúci je proces tvorby.

Arteterapia je prostriedok k uvoľneniu a vyjadreniu emócií, pomáha k porozumeniu sebe aj iným a k prekonávaniu rôznych problémov, budovaniu komunikácie, kreativity a spontaneity. Je aj dôležitým diagnostickým nástrojom. Vo výtvarnom prejave sa projikujú vnútorné pocity, prežívanie. Niektorí ľudia nevedia vyjadriť svoje pocity, túžby verbálne, kresba prezrádza vývinovú úroveň, motorickú úroveň. Výtvarný prejav má potenciál odhaliť vnútorné traumy, hovorí o sebaobrazu. Dôležité je v tejto súvislosti spomenúť, že nie je možné usudzovať a vyvodzovať závery z jednej kresby, alebo jednotlivých znakov, takáto diagnostika sa deje

v kontexte človeka s jeho životom. Každopádne znaky ako farebnosť, využívanie priestoru, identifikácia sa, kompozícia, integrácia, originalita, motivácia a pod., sú dôležité a výpovedné v súvislosti s verbálnymi výpoveďami, emóciami a atmosférou, ktorá sprevádza vytváranie kresby, alebo umeleckého artefaktu.

Podľa Šickovej (2006) sa arteterapia delí z hľadiska miery zapojenia klienta na receptívnu a aktívnu:

Receptívna arteterapia je vnímanie umeleckého diela s určitým zámerom už pri jeho výbere arteterapeutom. Cieľom býva lepšie pochopenie vlastného vnútra a poznávanie pocitov iných ľudí. Využíva sa účinku výtvarného diela, farebnosti, prípadne tematického zaradenia, pritom sa môže spracovať s informáciami o autorovi, jeho osude.

Aktívna arteterapia predstavuje aplikovanie konkrétnych výtvarných techník, modelovania, kresby, maľby, alebo intermediálnych aktivít, happeningu, môže sa využiť dynamika skupiny.

2.1.1. Ciele arteterapie

Podľa Benderovej (Benderová, 1952 citovaná Šickovou, 2002) možno základné ciele arteterapie vymedziť nasledovne:

- pomáhať pri navodzovaní kontaktu s dieťaťom
- umožňovať vhlád do jeho nevedomého života
- znižovať jeho agresívne a sexuálne tenzie
- vytvárať priestor pre vyjadrenie impulzívnej motorickej aktivity dieťaťa
- umožniť mu experimentovať s formou
- napomáhať socializácii
- podporovať integráciu osobnosti
- formulovať hodnotnú klinickú správu o dieťaťi

2.2. Biblioterapia

Ak preložíme samotný názov biblioterapia zloženého z gréckych slov „biblion – kniha“ a „therapeia – liečba“ môžeme všeobecne vymedziť biblioterapiu ako liečbu knihou.

Hýblová (1997) chápe v kontexte špeciálnej a liečebnej pedagogiky biblioterapiu ako zámerné, systematické a cieľavedomé liečebno-výchovné pôsobenie jednotlivými zložkami literárneho prejavu na ľudí s postihnutím, narušením, ohrozených a chorých, kde je cieľom istý pozitívny efekt v zmysle prežívania, alebo správania. V istej biblioterapeutickej situácii pôsobia vo vzájomnej interakcii biblioterapeut, participant prípadne participanti (účastníci biblioterapie napríklad klienti, žiaci) a biblioterapeutické prostriedky.

„Websterov medzinárodný slovník z roku 1961 pod heslom biblioterapia uvádza, že ide o využitie vybraných materiálov na čítanie ako liečebnej pomôcky v medicíne a psychiatrii, a poradenstvo pri riešení osobných problémov prostredníctvom usmerneného čítania“ (Hýblová, 1997).

Biblioterapia využíva poznatky bibliopsychológie, bibliopedagogiky, psychoterapie, špeciálnej pedagogiky.

V súvislosti s biblioterapiou sa hovorí o biblioterapii receptívnej a expresívnej.

Receptívna biblioterapia v sebe zahŕňa čítanie literatúry, alebo počúvanie jej podania a následná práca s textom v interakcii s terapeutom.

Expresívna biblioterapia zahŕňa tvorbu literárnych útvarov, písanie denníkov, listov, básní, dokončovanie textov, hľadanie alternatívnych koncov príbehov. Hýblová (1997).

2.2.1. Ciele biblioterapie

Hýblová (1997) zhrnula najčastejšie uvádzané ciele podľa rôznych autorov nasledovne:

- urýchlenie adaptácie na novú životnú situáciu;
- odvrátenie pozornosti od vlastných problémov, vnútorná relaxácia;

- vzbudenie nových záujmov, aktivizácia a stimulácia k uzdraveniu, predpríprava na rekvifikáciu, vytváranie reálnych a dosiahnuteľných pozitívnych životných perspektív;
- kompenzácia, saturácia potrieb;
- sebarealizácia, zvýšenie sebavedomia;
- urýchlenie socializácie a stimulácie komunikácie s okolím;
- zmena postojov, hodnôt;
- riešenie problémov, rozvoj divergentného myslenia;
- rozvíjanie pamäti, pozornosti, myslenia;
- riešenie vnútorných konfliktov, prekonávanie depresívnych stavov, zvládnutie životných kríz;
- pozitívna stimulácia emocionálneho, etického a sociálneho cítenia.

Mikrocieľmi bývajú riešenia konkrétnych problémov individuálnych klientov konkrétnymi postupmi. Napr. u dieťaťa s poruchou pozornosti možno biblioterapeutické cvičenie využiť na rozvíjaní konkrétnych kognitívnych funkcií ako je napr. pozornosť, pamäť a pod.

Horňáková (2003) pripomína v súvislosti s cieľmi biblioterapie, že v liečebno-pedagogickej starostlivosti ide aj o poskytovanie informácií o svete, o ľuďoch a povzbudenie záujmu, o emocionálne preladenie a príjemné zaujatie, o rozvíjanie slovnej zásoby a komunikačných schopností. Prostredníctvom schopnosti identifikovať sa s hrdinom diela, projekcie svojich skúseností, spoluprežívania popisovaných udalostí dosahovať katarziu, rozvíjať empatiu a hľadať vzory pre svoje správanie.

2.3. *Terapia hrou*

V liečebno-pedagogickej terapii hrou podľa Horňákovvej (2003) ide predovšetkým o ciele využívanie hry pri diagnostike a náprave výchovných nedostatkov spojených s poruchou vývinu, zdravia, alebo nepriaznivými životnými

okolnosťami. V rámci hry, ktorá vytvára priestor pre komunikáciu, dozrievanie a rozvíjanie konkrétnych zručností sa sledujú ciele ako podpora vývinu a vytváranie podmienok pre dosahovanie potrebných zmien v postojoch a správani.

Jej využitie možno aplikovať najmä u detí, lebo hra je pre ne prirodzený prostriedok pre poznávanie, učenie a vyrovnávanie sa s realitou, nepríjemnými zážitkami.

Hra sa vníma ako prirodzený jazyk dieťaťa, prostredníctvom ktorého s ním môže terapeut komunikovať. Umožňuje vhl'ad do jeho nevedomých túžob, potlačovaných negatívnych zážitkov a pohnútok. Je to prirodzená činnosť detí.

2.3.1. Ciele terapie hrou

Ciele terapie hrou zahŕňajú predovšetkým:

- podporu vývinu
- stimuláciu, abreakcia
- korekciu správania
- seberealizáciu

3. *Nízkoprahovosť v kontexte sociálno-psychologických služieb*

V tejto kapitole sa pokúsime vysvetliť pomocou niektorých definícií a vymedzení z rôznych zdrojov čo sa rozumie pod pojmom nízkoprahovosť v psycho-sociálnych službách, nízkoprahové programy pre deti a mládež, aké sú princípy, z ktorých vychádzajú a ciele, ktoré sledujú.

Zariadenia fungujúce na princípoch nízkoprahovosti sú jedna z foriem sociálno-psychologickej pomoci, oslovujú špecifickú cieľovú skupinu, ktorá by sa inak k takýmto službám nedostala, prípadne nevyužíva bežné formy inštitucionálnej sociálno-psychologickej pomoci.

3.1. *Pojem nízkoprahovosť*

Termín "*nízkoprahový*" znamená maximálne prístupný a zahŕňa snahu prevádzkovateľov služby odstrániť akékoľvek *technické, psychologické a sociálne bariéry*, ktoré by bránili cieľovej skupine vstúpiť do priestorov zariadenia či využiť ponuku poskytovaných služieb. (Zimmermannová, 2002).

Nízkoprahovosť môžeme chápať ako princíp, ktorým sa inšpirujeme a na báze ktorého funguje chod psycho-sociálnych služieb. Nejde o univerzálnu poučku s jednotným výkladom, ani o presný súhrn postupov. (Herzog, 2007).

Nízkoprahovou môže byť akákoľvek stacionárne alebo terénne poskytovaná služba, ktorá je pre klienta ľahko dostupná a nekladie na neho vysoké nároky a požiadavky ako predpoklad jej poskytnutia (Herzog, 2007). Výhodou takéhoto prístupu v psycho-sociálnych službách je možnosť pokryť potreby cieľovej skupiny ktorá napriek potrebe nevyužíva existujúce inštitucionálne služby a programy práve kvôli bariéram, ktoré znižujú ich dostupnosť.

3.2. *Nízkoprahovosť v práci s deťmi a mládežou*

V súčasnosti sa rozlišujú v súvislosti s nízkoprahovými službami dva rôzne termíny a to nízko prahové programy a nízkoprahové zariadenia.

Nízkoprahové programy pre deti a mládež (NPDM) „predstavujú komplex stacionárne, alebo terénne poskytovaných služieb, ktoré sú pre klienta ľahko dostupné (v čo najprirodzenejšom prostredí) a nekladú na neho vysoké nároky (finančné, psychologické, časové, fyzické, technické...). Ich cieľom je vytvárať podmienky na nadviazanie kontaktu a konkrétnu prácu s jednotlivcami (a sociálnymi skupinami), ktorí sa vyhýbajú štandardnej inštitucionálnej pomoci, alebo ju aktívne nevyhľadávajú, a u ktorých je dôvodný predpoklad nutnosti a účelnosti takejto pomoci.“ (Herzog, Klíma, Éthum 2003).

Nízkoprahové zariadenie pre deti a mládež (NZDM) podľa Nadácie Mládeže Slovenska (2005 str. 13) predstavujú také zariadenia, ktoré poskytujú služby „určené deťom a mládeži, ktorí sa ocitli v obtiažnej životnej situácii alebo sú ohrození, a ktorí nevyhľadávajú štandardné formy inštitucionalizovanej pomoci a starostlivosti. Táto služba obsahuje nadviazanie kontaktu, poskytovanie informácií, odbornú pomoc, podporu a vytváranie podmienok pre sociálne začlenenie a pozitívnu zmenu v spôsobe života a prežívania. Ide o stacionárnu formu sociálnej služby nízkoprahového charakteru.“

Základné kritéria nízkoprahovosti v nízkoprahových zariadeniach definujú Bednařík a kol. (2004) nasledovne:

- voľný vstup pobyt v zariadení;
- pasivita nie je dôvodom pre obmedzenie prístupu dieťaťa k službe;
- pravidelná dochádzka do zariadenia nie je podmienkou užívania služby;
- jasne naformulované základné pravidlá;
- bezplatné využívanie štandardných služieb;
- zariadenie poskytuje dieťaťu anonymitu;
- dôvernosť poskytnutých informácií;
- odlišnosť je OK;
- bezpečie;
- možnosť participácie detí.

3.3. *Základné princípy nízkoprahovosti*

Nadácia mládeže Slovenska(2005) definuje základné princípy nízkoprahových služieb v týchto základných dimenziách:

1. **Dostupnosť**
2. **Nízkoprahové naladenie (nastavenie) pracovníkov**
3. **Voľný vstup a pobyt v zariadení**
4. **Bezpečie**
5. **Pasivita je prípustná**
6. **Pravidelná dochádzka nie je podmienkou**

Nasledujúce riadky približujú jednotlivé princípy a ilustrujú ich v niektorých prípadoch aj na konkrétnom príklade Komunitného centra Kopčany.

Dostupnosť charakterizuje minimum prekážok pre vstup a pobyt v zariadení, prípadne dostupnosti služby.

Nízkoprahové naladenie (nastavenie) pracovníkov predstavuje taký prístup ku klientovi, kde ich pracovníci neodsudzujú za ich životný štýl, prijímajú ich, nemajú príliš veľké očakávania, sprostredkovávajú ponuku služieb zariadenia, a zároveň napĺňajú najčastejšiu potrebu klientov – potrebu spolubytia. To, že pracovníci sú orientovaní na klienta sa považuje za dôležitejšie ako perfektne materiálne a technicky vybavený priestor zariadenia s prepracovaným programom.

Voľný vstup a pobyt v zariadení znamená že, klienti majú možnosť odchádzať a prichádzať v rámci otváracej doby zariadenia. (Pokiaľ sa ale nejedná o štruktúrovanú aktivitu, kde by odchádzanie prichádzanie klientov narúšalo jej priebeh.)

Bezpečie je jednou zo základných podmienok nízkoprahovosti. Zariadenie by malo vo svojich priestoroch vytvárať bezpečné prostredie ako prostriedok na vytvorenie kontaktu s klientom. Garanciou ochrany a bezpečia by mali byť pravidlá dohodnuté postupy, ako reagovať v krízových situáciách.

Príklad: V priestoroch klubu Komunitného centra Kopčany sú vyvesené na stene pravidlá dohodnuté spolu s klientmi na pobyt v priestoroch klubu:

„V klube sa nefajčí, nepije alkohol a neužívajú žiadne drogy“

„Do klubu sa nenasia žiadne zbrane“

„V klube sa „nedíluje“ a „nekšeftuje“

„V klube nie je tolerované žiadne násilie, agresia alebo šikana“

„Zariadenie klubu slúži vám, preto ho neničte“

Sankciou za porušenie je podmienený zákaz vstupu do klubu.

Pri práci s klientmi vonku na ulici funkciu bezpečia, bezpečného priestoru plní prítomnosť pracovníkov Komunitného centra Kopčany. Je to isté psychologické nastavenie klientov „keď sú to pracovníci klubu, nemalo by sa mi nič stať“. Pracovníci nie sú úplná záruka bezpečnosti, ale v ich prítomnosti sa spravidla nejaké výrazné konflikty, úrazy, alebo ohrozujúce situácie nestávajú. Dokážu byť pri sebe aj klienti, ktorí sú aktuálne rozhádaní. Prípadne pracovníci pôsobia ako katalyzátor ich zmierenia v zmysle, že ponúkajú priestor vyjadriť svoj názor na konflikt, prípadne na konkrétneho človeka s ktorým je momentálne v konflikte. Aktívnym počúvaním, tzn. spätným prerozprávaním toho, čo klient hovorí sa snažia pochopiť jeho výkladu situácie alebo konfliktu, takáto aktuálna spätná väzba pomáha lepšie vyjadriť pocity klientom, byť zrozumiteľný. V istej fáze prichádza konfrontácia klientov na základe toho, ako sa interpretuje to, čo hovorí jedna a druhá strana a spolu sa dostávajú k možným riešeniam. Takéto situácie sa dejú napríklad vo „výklenku“ panelového domu, prípadne vonku na sídlisku.

Pasivita zo strany klienta **je prípustná**. Klient, ktorý navštevuje nízkoprahové zariadenie nie je nútený vykonávať nejakú činnosť, alebo aktívnu účasť na programe. Pre niektorých klientov je dôležité len s niekým byť, s niekým, s kým sa cítia príjemne a naplňajú svoju potrebu spolubytia, alebo sa len cítia v bezpečí.

Napríklad: Na niektorých službách v Komunitnom centre Kopčany prídu klienti a len počúvajú a sledujú, čo sa deje, nikto ich nenúti, aby sa účastnili diskusie, prípadne činnosti, a oni vedia, že je to tak v poriadku.

Pravidelná dochádzka nie je podmienkou využívania služieb. Pravidelná dochádzka nie je podmienkou využívania služieb, ktoré zariadenie ponúka. Nie je nutná registrácia, či iné formálne potvrdenie o využívaní služieb zariadenia.

Príklad: Niektorých klientov Komunitného centra Kopčany poznajú pracovníci iba podľa ich prezývok, prípadne vedia len ich krstné mená. Taktiež mnohý z nich sa nestretávajú pravidelne s pracovníkmi na službách, prípadne využívajú služby (poradenstvo, účasť na jednorazových aktivitách) len sporadicky.

3.4. Ciele nízkoprahových zariadení pre deti a mládež

Základným a rozhodujúcim cieľom nízkoprahových zariadení pre deti a mládež je zlepšenie kvality života cieľovej skupiny, Bartoňová (2005) hovorí o zlepšení životnej situácie detí a mladých ľudí. Cieľom by preto malo byť sprevádzať ich, ponúkať alternatívne možnosti riešenia životných situácií, rozširovať socializačné príležitosti a vytvárať vhodné podmienky na ich zdravý a nekonfliktný rast. Spolu s klientom pomáhať mu spoznať alternatívne možnosti a spôsoby využívania voľného času, nové hodnoty, spôsoby komunikácie a riešenia konfliktov, pomáhať mladým ľuďom prekonávať každodenné i náročnejšie problémy, či plánovať a realizovať pozitívne zmeny v ich živote. Pričom je na slobodnej vôli klienta, či ich prijme, alebo nie. Účelom nízkoprahových služieb pre deti a mládež nie je teda primárne riešiť a odstraňovať problémy, ktoré klienti spôsobujú, ale pomáhať im riešiť problémy, ktoré majú.

Bednařík a kol. (2004) spomína tieto ciele nízkoprahových zariadení (podľa NPZ v českej republike)

- Pomoc pri prekonávaní životných problémov detí a mládeže, ochrana ich práv, rozvoj životných zručností.
- Aktivizácia cieľovej skupiny k zmysluplnému tráveniu voľného času, poskytovanie podmienok pre zmysluplné trávenie času v bezpečnom prostredí.
- Predchádzanie, zabránenie a obmedzenie sociálno-patologických javov spôsobovaných cieľovou skupinou alebo samotnej cieľovej skupine.

Nadácia mládeže Slovenska (2005) definuje kľúčové ciele nízkoprahových programov pre deti a mládež podobne. A to takto:

- Pomoc pri prekonávaní náročných životných situácií. Jedná sa o situácie, s ktorými sa klient nedokáže, alebo nevie adekvátne vyrovnáť alebo spracovať, prípadne riešiť ich. Pomoc nemusí byť len špecifická intervencia formou rozhovoru o aktuálnom probléme alebo situácii. Pomoc môže spočívať aj na vytvorení bezpečného akceptujúceho prostredia, kde sa môže klient správať autenticky (môže byť smutný, nahnevaný, príp. si zanaďovať), napriek tomu vníma prijatie. Klub, alebo služba sa tak stáva miestom, kde sa chodia klienti „nabíjať“ aby dokázali svoju situáciu zniesť, a to o nej ani nemusia priamo hovoriť.
- Pomoc pri presadzovaní práv a záujmov klientov.
- Intervencia v prospech jednotlivca a na jeho ochranu (pri sexuálnom zneužívaní, týraní a pod.). Pracovníci pomáhajú klientom zorientovať sa a riešiť problém, alebo ťažkú životnú situáciu, v ktorej sa nachádza, prípadne mu ju pomáhajú „niesť“ – sprevádzať ho. Sprístupňujú mu verejne dostupné informácie, kontakty na odborníkov a špecializované organizácie.
- Pomoc pri presadzovaní legálnych záujmov sociálnej skupiny. Aktivity smerované na zriadenie ihriska pre deti, športoviská, skejtpark. Pracovníci monitorujú potreby svojej cieľovej skupiny, pomáhajú im sprostredkovať dialóg s dôležitými dospelými, úradmi, zastupiteľstvami, prípadne tento proces mediujú. Zámerom je začleniť klientov do diania v komunite.
- Snaha obmedziť diskrimináciu, sociálne vylúčenie:

Sociálne vylúčenie alebo diskriminácia od širšej komunity, alebo skupiny rovesníkov hrozí klientom, ktorí majú konfliktné, alebo rizikové správanie, odlišný spôsob života (napríklad ako príslušníci nejakej subkultúry) alebo aj to, že sú súčasťou nejakej sociálne vylúčenej komunity či etnika.

Pracovníci tieto sociálne riziká jednotlivcov a skupín pomáhajú znižovať. A to prácou s verejnosťou, s rovesníkmi, komunitou, širšou spoločnosťou. Usilujú sa zlepšiť postavenie tejto skupiny, alebo jednotlivcov v očiach komunity,

širšej spoločnosti. Môžu prezentovať svoju činnosť s touto cieľovou skupinou, výstavu fotografií, výtvarných diel klientov, pripravovať dni otvorených dverí, spolupracovať s médiami, so samosprávou. Sprostredkovávajú podobné podmienky, ako majú ich rovesníci. Umožňujú im vycestovať mimo mesta, do zahraničia, organizujú akcie, kde je možné stretnúť iné deti, iných mladých ľudí, sprístupňujú im možnosti, ako tráviť voľný čas, ktoré sú iným skupinám bežné a dostupné.

- Aktivizácia cieľovej skupiny na zmysluplné trávenie voľného času, vytváranie podmienok na využívanie voľného času, podpora participácie:

Jedným z cieľov nízkoprahových programov je poskytovať klientom podmienky na aktívne trávenie voľného času, vytvárať priestor na to, aby ho dokázali vyplniť sami a prijateľným spôsobom pre väčštinovú spoločnosť.

Pracovníci aktivizujú ich potenciál a umožňujú im participovať na obsahovej náplni programu (príprava voľnočasových aktivít alebo pomoc pri ich vytváraní).

Napr. v Komunitnom centre Kopčany už niekoľko rokov sú klienti zvyknutí organizovať si futbalový a hokejový turnaj pod hlavičkou Komunitného centra Kopčany, komunitné centrum im poskytne materiálne vybavenie v podobe športového náradia – hokejky, futbalové lopty a ceny – pohár, medaily, drobné odmeny. Na turnaji sú prítomní pracovníci komunitného centra ako garant dodržiavania pravidiel a športovej korektnosti.

Participácia na formálnej stránke programu spočíva v úprave priestorov klubu (maľovanie, pomoc pri drobných opravách), vytváranie grafickej identity klubu (výzdoba priestorov, letákov informačný a propagačných materiálov).

- Predchádzať, zabraňovať a obmedzovať sociálno-patologické javy páchané cieľovou skupinou alebo na nej:
  - *Predchádzanie.* Pracovníci zasahujú ešte pred tým, ako rizikové správanie klient začne realizovať. Napríklad aktivity zamerané na oddialenie nástupu do sexuálneho života u maloletých dievčat, prípadne oddialenie prvého kontaktu s drogou u maloletých.
  - *Zabraňovanie.* Pracovníci zabraňujú pripravovanej aktivite. Napríklad skupina klientov sa chystá napadnúť inú skupinu, alebo jednotlivca mimo priestor klubu. Pracovníci s klientmi vedú rozhovor, vysvetľujú snažia sa takýmto spôsobu riešenia konfliktu zabrániť.
  - *Obmedzenie* (už existujúceho patologického javu). V zmysle harm reduction filozofie – znižovanie rizík v súvislosti s užívaním drog. Ak klient nevie, nechce rizikové správanie ukončiť. Napríklad klienti chodia v piatok večer popíjať ku diaľničnému mostu. Pracovník sa im snaží vysvetliť, že je to nebezpečné. Ak už nemôže zabrániť, aby pili, nabáda ich aspoň, aby to nerobili na mieste, kde im hrozí, že ich ešte môže zraziť auto. Sledovanie takéhoto cieľa si ale vyžaduje pragmatický prístup a ten môže vyznievať často kontroverzne pre okolie.
- umožniť im lepšie sa orientovať v ich sociálnom prostredí;
- vytvárať podmienky, aby v prípade záujmu mohli riešiť svoju nepriaznivú situáciu.

Ciele zadané v Komunitnom centre Kopčany sú zadané v stanovách občianskeho združenia Ulita, ktoré Komunitné centrum Kopčany prevádzkuje: Sú nasledovné:

- Rozvíjať životné zručnosti detí a mladých ľudí.
- Znižovať dopady sociálnej exklúzie (sociálneho vylúčenia) komunity a jej členov zabezpečením prístupu k službám.

- Obhajovať záujmy cieľových skupín a pomáhať pri presadzovaní a zachovávaní ich práv najmä prostredníctvom:
  - a) sociálnej prevencie
  - b) sociálneho, psychologického a právneho poradenstva
  - c) sociálnej práce, terénnej a komunitnej práce
  - d) vzdelávania
  - e) krízovej intervencie
  - f) voľnočasových aktivít
  - g) vedecko-výskumnej činnosti
  - h) realizácie advokačných a lobbingových aktivít
  - i) liečebnej pedagogiky
  - j) sociálnej pedagogiky
  - k) zážitkovej pedagogiky

Čiastkové ciele jednotlivých pracovníkov Komunitného centra Kopčany pri práci s klientmi, tak ako si ich prezentovali v rámci internej vzdelávacej akcie vo februári 2008.

Sú to ciele, ktoré prezentovali pracovníci Komunitného centra a ktoré sa snažia naplňovať v konkrétnej práci v kontakte s klientmi. Treba podotknúť, že tieto ciele sa môžu javiť ako príliš vysoko nastavené vzhľadom na časovo obmedzený kontakt s klientom v rámci pracovného týždňa (2 – 4 hodiny týždenne vychádza priemerný kontakt pracovníka s klientmi).

- pracovať na sebavedomí, sebahodnotení klientov
- naučiť sa niekomu dôverovať
- radosť zo života
- naučiť sa prijať reálne limity
- naučiť sa existovať v rámci systému pravidiel

- získať nadhľad, perspektívu
- byť menej tenzný
- vedieť sa spoločensky uplatniť
- vedieť a chcieť vyjadriť vlastný názor
- vedieť prijať sám seba
- ponúknuť vzory (pracovníci ponúkajú a vystupujú ako vzor, klienti vidia, ako reaguje pracovník na rôzne situácie, konflikty, je nositeľom istých hodnôt, postojov a správania, ponúkajú príležitosti k sociálnemu učeniu)
- zážitok úspechu
- rozvíjanie životných zručností

Tieto čiastkové ciele sú vzájomne prepojené a závislé, nedajú sa chápať izolovane. Ak je napríklad mojím cieľom ponúknuť klientovi zážitok z úspechu, táto skúsenosť ovplyvňuje jeho sebahodnotenie, je to isté sebavyjadrenie a určite súvisí s uplatnením a osobnostným rastom. Ale treba ich spomenúť, lebo sú konkrétnym vyjadrením snahy a práce konkrétnych pracovníkov Komunitného centra Kopčany.

3.5. Cieľová skupina nízkoprahových programov pre deti a mládež

Zmyslom úvah o cieľových skupinách nie je škatuľkovanie a značkovanie klientov. Zámerom je určiť a vymedziť cieľovú skupinu nízkoprahových služieb a programov pre deti a mládež, pre ktorú môžu byť tieto služby prínosom.

Cieľovou skupinou nízkoprahových programov pre deti a mládež sú predovšetkým deti a mladí ľudia, ktorí prežívajú nepriaznivé sociálne situácie. Sú to okolnosti, v ktorých sa môžu ocitnúť dôsledkom obmedzujúcich životných podmienok, konfliktných spoločenských pomerov, záťažových situácií, krízovej situácie a nie sú schopní sami si zabezpečiť a uspokojovať svoje životné potreby, ktoré nie sú zaistené ani inak. Prechádzajú obdobím dospievania, nemajú ešte plne vytvorené sociálne návyky, a sú v období života, keď si budujú vlastnú identitu.

Nadácia mládeže Slovenska (2005) hovorí o cieľovej skupine ako o ľuďoch, ktorí sa ocitli a/ alebo žijú v nasledovných troch životných situáciách:

1. Konfliktné spoločenské okolnosti.
2. Náročné životné situácie.
3. Obmedzujúce životné podmienky.

Konfliktnými spoločenskými okolnosťami sa rozumie to, že cieľová skupina sa so svojim konaním a správaním dostáva do rozporu so spoločenskými, právnymi a kultúrnymi normami, prípadne uráža vkus väčšinovej spoločnosti. Patria sem drobná kriminalita, násilné prejavy, vandalizmus, záškoláctvo, úteky zneužívanie návykových látok, domáce násilie, trestné stíhanie, atď. Zvláštnu skupinu tvoria deti tzv. neplatičov, ktorí žijú v sociálnych ubytovniach, alebo deti bezdomovcov.

Do konfliktných situácií sa môžu dostať mladí ľudia, ktorí sú členmi rôznych skupín, ktoré majú vyhranený životný štýl, alebo trávajú voľný čas spôsobom, ktorý väčšinová spoločnosť akceptuje len málo, alebo vôbec. Môžu to byť príslušníci rôznych subkultúr a hnutí napríklad skinheadi, punkery, násilní fanúšikovia športových klubov. Taktiež mladí ľudia, čo sa venujú moderným mestským športom ako skateboarding, bmx, in-line skateboarding. Často jazdia namiesto v skejtparkoch v centrách miest a ako prekážky na svoju akrobaciu si vyberajú objekty mestskej architektúry, svojou jazdou ich poškodzujú, prípadne obmedzujú a ohrozujú ľudí na verejných miestach.

Náročné životné udalosti sú situácie v ktorých sa cieľová skupina zložito, alebo ťažko orientuje, je pre ňu ťažké ich riešiť svojimi silami, alebo potrebuje v takýchto situáciách pomoc, ktorú jej nedokáže, alebo nevie poskytnúť nikto z ich blízkych. Môžu to byť problémy s dospievaním, ktoré sú typické pre väčšinu dospievajúcich, no nie každý má vhodné podmienky na to, aby sa s nimi zdravo a bez následkov vyrovnal. Pochybnosti o svojej hodnote a jedinečnosti, neprijatie rovesníkmi, problémy s autoritami, s rodičmi a pod. môžu vážne ohroziť ďalší vývin a životné smerovanie klientov. Medzi náročné životné udalosti patria aj partnerské nehody rodičov, rozpad rodiny, problémy súvisiace s výberom školy, prípadne

zamestnania, získanie prostriedkov na obživu, problémy s bývaním, zneužívanie a rôzne zložité situácie v rodine, škole a medzi rovesníkmi.

Obmedzujúce životné podmienky znamenajú, že sa cieľová skupina ocitá v prostredí, ktoré svojím charakterom spôsobuje obmedzenie psycho-sociálnych zručností. Môže to byť nepriaznivé rodinné alebo sociálne prostredie. Sú to podmienky, ktoré vytvárajú, alebo podporujú izoláciu jednotlivca, neschopnosť adaptovať sa, nadväzovať primerané vzťahy, absencia zmysluplných záujmov, pocity odcudzenia, malé alebo neuspokojivé možnosti seberealizácie.

Nadácia mládeže Slovenska (2005) spomína aj ďalšie (doplnkové) charakteristiky cieľovej skupiny NPDM:

- nevedomujú si potrebu odbornej pomoci, a preto nevyhľadávajú bežné a štandardné formy služieb (napríklad rôzne typy poradní, krízové centrá),
- nevedia, alebo sa nechcú zaradiť do voľnočasových programov, ktoré ponúkajú mládežnícke a športové organizácie,
- trávajú čas mimo domova, nevedia tráviť svoj čas zmysluplne.

3.5.1. Špecifiká cieľovej skupiny Komunitného centra Kopčany

Lokalita Kopčany už svojím umiestnením na okraji petržalského sídliska oddeleného vlakovou traťou, chátrajúcimi budovami Matadoru a skladovými priestormi bez dostatočnej občianskej vybavenosti ohrozuje vývin mladých ľudí, ktorí v nej vyrastajú. Ohrozuje ich sociálnym vylúčením, sociálnou stigmatizáciou (v 90-tych rokoch tu boli zriadené ubytovne pre tzv. „neplatičov“ a sociálne slabších občanov). Celková povest' tejto lokality nie je lichotivá a tá sa prenáša aj na jej obyvateľov. Riziko sociálnych konfliktov je tu veľké. Hlavnou cieľovou skupinou Komunitného centra Kopčany sú deti a mládež vo veku od šesť do dvadsať rokov. Vzhľadom na to, že sídlisko je relatívne malé, klienti sa navzájom poznajú a čas spolu trávajú mladšie deti so staršou mládežou. Deti majú tendencie odpozerávať a napodobňovať správanie tých starších (tým, že preberajú ich správanie, postoje a hodnoty sa stáva, že začínajú v mladšom veku experimentovať s alkoholom a drogami, znižuje sa vek prvých sexuálnych skúseností, prípadne prvých aj keď

drobných kriminálnych činov). Mnoho klientov pochádza zo sociálne slabších rodín, v ktorých sa prejavujú isté prvky zanedbávania vo výchove. Inak sa potýkajú s tými istými vývinovými problémami, ako každý dospelý a deti v ich veku.

3.6. Spôsob práce s cieľovou skupinou v nízkoprahových zariadeniach

Podľa Bednařík a kol. (2004) sa nízkoprahové zariadenia usilujú sledovať a naplňovať svoje ciele prostredníctvom nasledovnej ponuky služieb:

1. Voľnočasové aktivity
2. Kontaktná práca
3. Situačná intervencia
4. Základné poradenstvo
5. Sprievodné aktivity
6. Terénna sociálna práca (streetwork)

3.6.1. Voľnočasové aktivity

Kluby ponúkajú veľa možností ako tráviť voľný čas, ktoré si nevyžadujú registráciu, alebo nie je podmienka pravidelnej dochádzky. No nie je vylúčené, že niektoré kluby ponúkajú aktivity štruktúrované. Takýmto sú napr. organizované športové turnaje, hry alebo programy, do ktorých sa partnersky zapájajú s inými organizáciami pracujúcich s mládežou. V kluboch je vytvorený bezpečný priestor pre tvorivé dielne, diskusné skupiny, skúšobne pre hudobné kapely, tanečné akcie. Voľnočasové aktivity sa takto stávajú prostriedkom k nadviazaniu kontaktu a postupnému vytváraniu dôvery s klientmi.

3.6.2. Kontaktná práca

Kontaktná práca spočíva predovšetkým v nadväzovaní kontaktu s prichádzajúcimi klientmi, zisťovanie individuálnych potrieb klientov. Je zvyčajne „predstupenkou“ k ďalším službám a pomáha získavať prvotnú dôveru klientov a zaujať ich pre využívanie ďalších služieb.

3.6.3. Situačná intervencia

Pracovníci v rámci situačnej intervencie reagujú priamo na situáciu, naladenie klienta, ktorý za nimi prichádza. Sú pripravení dať okamžitú situačnú pomoc pri riešení bežných problémov klienta. Môže sa jednať o rôzne vzťahové problémy, prípaden o jeho aktuálnu potrebu spolubytia. Nadácia mládeže Slovenska (2005, str. 47) pod situačnou intervenciou rozumie „zasiachnutie, riešenie problému, ktorý vznikol priamo v klube alebo pri klubovej akcii. Ide napr. o konflikty v skupine, porušenie pravidiel a pod. Jedným z dôsledkov „zníženia prahov“ je to, že klienti sa správajú prirodzenejšie, menej ako v iných inštitúciách cenzurujú a korigujú svoje správanie. Preto mnohé napätia konflikty navzájom, i klientov a autorít (v klube to sú pracovníci) môžu byť transparentnejšie ako v inom prostredí (napr. v škole počas vyučovacej hodiny). Pracovníkom sa tak ponúka veľké množstvo prirodzených situácií, do ktorých môžu vstupovať. Svojou intervenciou môžu napríklad ochrániť obeť šikany, ale môžu meniť aj postoje klientov (napr. obeť, alebo nezaangažovaní pozorovatelia môžu mať dojem, že „toto je miesto, kde sa nespravodlivosť trestá. To znamená, že tu sa oplatí dovoľávať sa spravodlivosti, tu je bezpečne“. Alebo aktér: „Tu nemôžem robiť čo sa mi páči, tu som v menšine“ (na rozdiel od ulice).“

3.6.4. Základné poradenstvo

Úlohou základného poradenstva je pomôcť dieťaťu sa zorientovať v jeho probléme, pomôcť pri hľadaní možných riešení. Pomôcť vysvetliť možné riešenia, pravdepodobné dôsledky, výhody a nevýhody rôznych riešení. Takéto poradenstvo nie je psychoterapiou. Poradenstvo v nízkoprahových službách pre deti a mládež má svoje špecifiká. Do klubu, alebo kontaktu s pracovníkom prichádza klient z vlastného rozhodnutia, dobrovoľne a s vedomím toho, že môže kedykoľvek slobodne odísť. Preto sa so svojimi problémami skôr zveria pracovníkom v klube, alebo v teréne ako iným odborníkom (učiteľom v škole, školským psychológom). Dôvodom môže byť pravdepodobne aj vyhraný vzťah ku škole ako k inštitúcii, a aj ústretového učiteľa môžu vnímať ako autoritu stelesňujúcu túto inštitúciu.

Predpokladom k takémuto poradenstvu je dôvera, ktorú majú možnosť pracovníci získať vo vzťahu ku klientovi. Tým, že trávajú spolu čas, majú iný prístup

(aj napriek nutnosti dodržiavať isté pravidlá ide skôr o partnerský vzťah ako autoritatívny). Takéto poradenstvo sa môže uskutočňovať aj napriek tomu, že terén, alebo zariadenie nie je definované ako poradenský priestor (na rozdiel od poradne, kde sa deje poradenský rozhovor, o čom klient vie). Pracovník nie je klientmi vnímaný len ako poradca, ale ako partner, autorita, no nie kamarát. (Nadácia Mládeže Slovenska 2005).

3.6.5. Sprievodné aktivity

Poskytovanie informácií a sprevádzanie. V prípade záujmu zaistenie prístupu k verejne dostupným informáciám (ústne, alebo vo forme tlačených materiálov), umožnenie klientovi, aby týmto informáciám porozumel a vedel ich použiť. V prípade, ak sa klient rozhodne svoju problémovú situáciu riešiť, pracovníci klubu sú pripravení pomôcť získať mu potrebné informácie, sprostredkovať kontakt s odborníkom, prípadne ho sprevádzať do inštitúcie, v ktorej by klient mohol nájsť pomoc. (Bednařík a kol. 2004)

3.6.6. Terénna sociálna práca (streetwork)

Streetwork v doslovnom preklade znamená práca na ulici, v tomto prípade ale ulica nie je chápaná ako pozemná komunikácia doslovne, ale symbolizuje akési otvorené neinštitucionalizované prostredie. Môže byť nezastrešené (ulice, časti sídliska, skejtpark a pod.), alebo zastrešené (kluby, krčmy a pod.). Ide o vyhľadávaciú, sprevádzaciú a mobilnú sociálnu pomoc zameranú na rizikových jednotlivcov a neformálne skupiny, ktorých kontaktujú pracovníci v časoch a miestach, kde sa obvykle zdržujú, spontánne schádzajú a trávajú svoj voľný čas. Tými sú už spomínané diskotéky, bary, kluby alebo ulice, lavičky v parkoch herniach a pod. (Bednářová, Pelech, 2000)

Niektorí autori (Bednářová, Pelech 2000) v súvislosti so streetworkom spomínajú vyhľadávaciú, sprevádzaciú funkciu tejto služby a jej mobilitu.

Vyhľadávacia funkcia tejto práce spočíva v aktívnej depistáži a nadväzovaním kontaktov s členmi cieľovej skupiny, ďalej v mapovaní lokality vrátane zberu, analýzy a sumarizácie informácií o príčinách, charaktere a intenzite

sociálno-patologických javov v danej lokalite. Sociálni pracovníci sa vydávajú do bezprostredného životného priestoru cieľovej skupiny, učia sa rozumieť dynamike daného prostredia.

Napríklad pri zriaďovaní Komunitného centra Kopčany robili pracovníci prieskum, a fyzicky sa pohybovali v lokalite v rôznych časoch v priebehu dňa, aby zistili, kde, na akých miestach a v akých časoch sa pohybujú mladí ľudia (cieľová skupina). Po nadviazaní kontaktu s nimi mohli začať zisťovať ich potreby. Na základe týchto informácií potom pripravili časový rozvrh a ponuku služieb.

Sprevádzacia funkcia spočíva v poskytovaní pomoci a podpory pri zvládaní krízových období. Nejedná sa len o napomínanie a moralizovanie, ale o nedirektívnu sociálnu prácu vedúcu k začleneniu ohrozených jednotlivcov do spoločnosti, ich stabilnú zmysluplnú sebarealizáciu.

Mobilita práce na ulici vychádza z potrieb a záujmov cieľovej skupiny.

Streetworker nemusí byť viazaný iba na jednu konkrétnu lokalitu, ale môže sprevádzať cieľovú skupinu pri zmenách miesta neformálneho stretávania. Mobilita spočíva v schopnosti pružne reagovať na situáciu a pripravenosti preniesť svoju pôsobnosť do miesta aktívneho diania. Presuny cieľovej skupiny podmieňujú faktory ako ročné obdobie, počasie, presuny sa dejú aj v rámci denného režimu cieľovej skupiny. V lete sa väčšinou títo ľudia stretávajú vonku, v zime to môžu byť bary, kluby schodišťa panelových domov.

Napríklad na Kopčanoch je zvykom, že cieľová skupina sa presúva a mení miesto stretávania na základe počasia (keď prší, s klientmi sa stretávame vo výklenkoch panelových domov, prípadne na chodbe ubytovne, tuto je fyzický kontakt bližší, nie každému môže byť takáto blízkosť príjemná), prípadne aktuálnej obľúbenosti miesta stretávania a pod. Pre terénnych pracovníkov Komunitného centra Kopčany je teda dôležité vedieť sa prispôbiť takýmto situáciám a preniesť svoju pôsobnosť do takýchto miest a zákutí sídliska.

3.7. Úloha a rola pracovníkov nízkoprahového klubu

Pracovník nízkoprahového klubu plní voči deťom a mladým ľuďom rolu sprievodcu, spoločníka. Nie je vedúcim programu, vychovávateľom ani dozorcom. (Bednařík a kol. 2004). Nie je ani kamarátom klientov. Prostredníctvom svojich postojov, myšlienok a názorov by mal byť istým vzorom pre mladých ľudí z cieľovej skupiny. Reprezentuje istú autoritu, dbá o dodržiavanie dohodnutých pravidiel.

Okrem napĺňania poslania a cieľov nízkoprahového zariadenia, ako aj špecifických čiastkových cieľov, ktoré si dáva konkrétny pracovník pri práci s klientmi (predpokladá sa, že budú obsahovo podobné s cieľmi a poslaním nízkoprahových zariadení) A. Bednařík a kol. (2004) spomína niekoľko základných úloh pracovníkov nízkoprahových klubov:

- byť v priestoroch klubu vyhradených pre deti a ak ho tie požiadajú o účasť v ich aktivite, zúčastňovať sa aktivít a programu;
- dohliadať na bezpečnosť detí v zariadení. (napr. pri aktivitách na lezeckej stene je jeho prítomnosť nevyhnutná);
- požičiavať a prijímať materiál, vybavenie, športové náradie klubu;
- ak ho dieťa požiadá o konkrétnu pomoc, informáciu, či sprevádzanie, snaží sa naplniť tie očakávania, ktoré sú v jeho kompetencii, v súlade s pravidlami klubu a právnymi normami.

EMPIRICKÁ ČASŤ

4. *Ciele empirického výskumu*

4.1. *Výskumný problém*

Existujú skupiny mladých ľudí, ktorí žijú a vyrastajú v prostredí, ktoré ich svojím charakterom a lokalizáciou ohrozuje sociálnym vylúčením a sociálno-patologickými javmi. Mnohé takéto deti nenavštevujú žiadne záujmové krúžky. Dôvody môžu byť rôzne, cez finančné, absenciu ponuky takýchto služieb v danej lokalite až po neschopnosť pravidelnej dochádzky. Nízkoprahové zariadenia sa snažia práve o odstránenie takýchto bariér. V rámci rôznych aktivít sa približujú k mladým ľuďom zo sociálne znevýhodneného prostredia. V rámci nich sa rozvíja vzájomná komunikácia mladých, prispieva sa k formovaniu postojov, životného štýlu prípadne k pozitívnemu rozvoju osobnostných charakteristík. V našom výskume sme sa zamerali na postoj mladých ľudí z cieľovej skupiny ku ponúkaným službám konkrétneho nízkoprahového zariadenia hľadanie možností participácie liečebného pedagóga na projekte takéhoto typu a poslania.

4.2. *Výskumné otázky*

1. Ako môže liečebný pedagóg participovať na projekte typu nízkoprahového komunitného centra?
2. Ako vnímajú klienti poslanie (ciele) Komunitného centra Kopčany?
3. Vnímajú klienti u seba, alebo v okolí pozitívne zmeny v správaní a v postojoch komunity v súvislosti s činnosťou Komunitného centra Kopčany v danej lokalite?

4.3. *Výskumné metódy*

Pre náš výskum sme použili tieto metódy:

- A) prípadová štúdia
- B) neštruktúrované pozorovanie
- C) dotazníky

Prípadová štúdia predstavuje spracovanie prevažne interných dokumentov, prípadne skúseností prvého kontaktu z realizácie vybraného programu alebo súboru aktivít alebo služieb. V našej prípadovej štúdií sme sa zamerali na služby poskytované Komunitným centrom Kopčany a pravidlá a princípy jej zavedenia a priebeh doterajšej realizácie (vrátane spracovania štatistických prehľadov dostupných údajov).

Neštruktúrované pozorovanie je forma pozorovania, kde pozorovateľ neuskutočňuje úplný záznam vecí, ale z existujúcich javov vyberá veci, ktorým venuje pozornosť. Pozorovateľ sám rozhoduje, čo je pre pozorovanie dôležité a čo nie. Rozhodovanie ovplyvňuje teoretický prístup pozorovateľa ku skúmanej realite.

Neštruktúrované pozorovanie sme v našom empirickom výskume dokumentovali formou terénnych zápisov. Pri terénnych zápisoch pozorovateľ dopĺňa záznam o vlastný komentár k pozorovaným javom. Tento komentár je jeho vlastnou interpretáciou pozorovaných súvislostí. (Gavora, 1997).

V rámci tejto metódy sme zaznamenávali priebehy stretnutí s klientmi počas poskytovania terénnej služby, t.j. v ich prirodzenom prostredí.

Dotazník predstavuje spôsob písomného kladenia otázok a získavania písomných odpovedí. Dotazník, ktorý sme použili v našom výskume mal 8 prevažne otvorených otázok a naším zámerom bolo získať od klientov odpovede na konkrétne otázky ohľadne ich využívania služieb Komunitného centra.

4.4. Výskumná vzorka

Výskumnú skupinu tvorili deti a mladí ľudia, využívajúci terénne službu a navštevujúci nízkoprahové zariadenie na Kopčanoch. Sú to mladí ľudia vo veku od 6 – 19 rokov. Títo sa navzájom poznajú, pretože bývajú na spoločnom sídlisku a spoločne sa stretávajú na aktivitách poskytovaných Komunitným centrom Kopčany. Dotazník bol predložený 18 klientom. Z toho bolo 11 chlapcov a 7 dievčat. Vekovo sme vyberali a oslovovali s otázkami deti vo veku aspoň 11 rokov a tých klientov, ktorí sa zúčastnili stretnutí, z ktorých som vypracoval terénne zápisy.

4.5. Organizácia a priebeh výskumu

Pozorovania boli uskutočňované priebežne raz týždenne, každý pondelok okrem sviatkov. Stretnutia sa uskutočňovali vonku na sídlisku Kopčany v Petržalke a to v rámci terénnej služby, ktorú poskytuje Komunitné centrum Kopčany. Služby, ktoré sme zaznamenávali prebiehali od novembra 2007 do marca 2008 . Popísali sme pozorovania zo 14 stretnutí. Po každom stretnutí sme vypracovali záznam zo stretnutia, čo sú vlastne pozorovania vo forme terénnych zápisov. Takéto zápisy sa robia po každej službe, taktiež sa robí analýza služby v tíme a s kolegami si dávame spätnú väzbu na situácie, spôsoby reagovania v kontakte s klientmi a podobne. Z dôvodu zachovania klientom prisľúbenej anonymity sme schválne nepísali ich mená, viac sme sa zamerali na popísanie a pozorovanie mechanizmu vzťahov, ktorý sa deje na sídlisku v rámci našich služieb, popis dôsledkov prípadnej našej situačnej intervencie. Popis interakcie medzi klientmi a pracovníkmi, či boli v danej situácii iba pozorovatelia, alebo prebehol nejaký poradenský rozhovor, prípadne intervencia alebo napĺňanie potreby spolubytia. Jedným z cieľov terénnych zápisov je aj priblíženie konkrétnej mojej práce v kontakte s klientmi Komunitného centra Kopčany. Na získanie konkrétnych výpovedí o vnímaní Komunitného centra Kopčany jeho klientmi sme použili dotazník, ktorý sme im v rámci záverečných stretnutí predložili. Dotazník slúži na doplnenie si informácií o názoroch klientov na poskytované služby. Deti a mladí ľudia, ktorí boli vybraní na vyplnenie dotazníka majú pravidelný kontakt s pracovníkmi Komunitného centra Kopčany. Dotazník v našom prípade nemá zmysel spracovávať kvantitatívne a vyčíslovať koľko ľudí ako odpovedalo na akú otázku, ale

analýzou jeho obsahu a priebehu administrácie sa pokúsiť priblížiť situáciu, vzťahy a fungovanie Komunitného centra Kopčany a názorov klientov na neho. Dotazník som dával klientom na vyplnenie v rámci mojej služby na Kopčanoch, kde ho pri mne vyplnili, niektorí klienti ho dostali v rámci nejakej štruktúrovanej aktivity v priestoroch klubu, s niektorými, čo majú problém s čítaním som dotazníkové otázky položil ústne a odpovede si zapísal. Vzorka ľudí, ktorí vyplňali dotazník bolo 11 chlapcov vo veku od 11 do 19 rokov a 7 dievčat vo veku od 11 do 16 rokov. Všetci títo mladí ľudia pravidelne navštevujú klubové aktivity a využívajú služby Komunitného centra Kopčany. Všetci dopytovaní klienti sú aj osoby, s ktorými kontakt mám aj na terénnych službách, z ktorých som vypracoval terénne zápisy.

5. *Výsledky výskumu*

5.1. *Prípadová štúdia Komunitné centrum Kopčany*

5.1.1. *Vznik Komunitného centra Kopčany*

Na sídlisku v Kopčanoch v Petržalke bolo v minulých desaťročiach vytvorené tzv. „ghetto“ pre sociálne slabých občanov. V 70-tych rokoch 20. storočia tu boli zriadené ubytovne pre robotníkov pracujúcich v závode Matador, ktorý je v blízkosti sídliska. V 90-tych rokoch tu boli zriadené ubytovne pre sociálne slabších občanov, kam boli umiestňovaní aj tzv. neplatiči. Lokalita územne patrí pod mestskú časť Petržalka, sociálna ubytovňa bola pod správou MÚ Staré Mesto. Momentálne je pod správou Magistrátu mesta Bratislava.

Územie je izolované vlakovou traťou, chátrajúcimi budovami a skladovými priestormi od ostatnej časti Petržalky. Mestská hromadná doprava pokrýva autobusovými spojmi túto časť Petržalky v polhodinových intervaloch. Ak teda mladí ľudia vyrastajú a dospievajú v takto situovanej lokalite so špecifickým charakterom „ghetta“, sú ohrození jak sociálnym vylúčením, tak sociálno-patologickými javmi, ktoré sú bežnou súčasťou života v komunite s takýmto sociálnym zložením a charakterom. Na sídlisku nie sú ihriská ani iné vyhovujúce plochy na hranie.

Občianske združenie Odyseus zriadilo v novembri 2003 vo voľných priestoroch ubytovne na sídlisku Kopčany Komunitné centrum Kopčany, ktoré má svojimi službami reagovať na potreby jednotlivých skupín obyvateľov, najmä mladých ľudí. Hlavnou cieľovou skupinou sú deti a mládež od šesť do dvadsať rokov. Na Kopčanoch je výrazný podiel detí a mládeže, v sociálnej ubytovni tvoria viac ako 50 percent obyvateľov. Napriek týmto číslam doteraz neexistovala žiadna organizácia, ktorá by pozornosť zamerala na túto skupinu obyvateľov.

Otvoreniu Nížkoprahového klubu Komunitné centrum Kopčany predchádzalo terénne mapovanie potrieb detí a mládeže sociálnymi pracovníkmi. v praxi to prebiehalo tak, že sociálni pracovníci chodili na Kopčany v rôznych časoch

v priebehu dňa, aby zistili pohyb mladých, kedy ich je na sídlisku najviac, prípadne v ktorých častiach sídliska sa zdržiavajú. Popri tom informovali obyvateľov komunity informačnými letákmi a nadväzovali kontakty priamo na sídlisku. Na základe zistení plánovali poskytovať sociálnu pomoc a realizovať v spolupráci s mladými ľuďmi aktivity zamerané na rozvoj životných zručností a napĺňaní cieľov, ktoré má takáto forma psycho-sociálnej pomoci zadané. Prvotným predpokladaným zameraním bolo zlepšenie prístupu k informáciám, otvorenie tabuizovaných tém ako bezpečný sex, drogy, nácvik a rozvíjanie zručností potrebných na fungovanie aj mimo lokality Kopčany. Týmto sa rozumejú písanie rôznych žiadostí, životopisov poprípade cudzí jazyk a iné.

Počas štyroch rokoch pôsobenia centra sa aktivity niekoľkokrát upravovali podľa potrieb klientov a záujmu cieľovej skupiny.

V súčasnosti je vybavené len jedným priestorom, ktorý slúži na štruktúrované aktivity pre mladšie deti, alebo účelové stretnutia s klientmi na rôzne témy. Tento priestor je dostupný len cez prechod vrátnicou v ubytovni. (Do roku 2007 bol k dispozícii priestor dostupný priamo z ulice, slúžil pre chlapcov vo veku od trinásť do dvadsať rokov, bol vybavený stolným futbalom, sedacími súpravami a spoločenskými hrami.)

Program Komunitné centrum Kopčany zabezpečuje poradenské a voľnočasové aktivity deťom a mladým ľuďom. Svojím spôsobom ponúka jedinečné možnosti poradenstva a trávenia voľného času deťom a mladým, ktorí nemajú k takýmto službám priamy prístup. Program sa venuje tým, ktorí nemôžu ovplyvniť prostredie, v ktorom žijú. Ponúka špeciálne zamerané aktivity cielené na rozvoj životných zručností detí a mladých ľudí.

Pracovníci/čky projektu prostredníctvom atraktívnych voľnočasových aktivít nadväzujú kontakt s cieľovými skupinami a poskytujú pomoc pri riešení aktuálnych problémov detí a mládeže.

5.1.2. *Atribúty projektu*

Základné atribúty projektu Komunitného centra Kopčany možno zhrnúť nasledovne:

- reaguje na potreby detí a mladých ľudí;
- zaplňa prázdne miesto v sieti služieb pre deti a mladých v danej lokalite;
- nekladie na cieľovú skupinu nároky, ktoré nedokáže splniť;
- je prístupný aj pre deti a mladých ľudí, pre ktorých je prah bežných inštitucionálnych (voľnočasových a poradenských) služieb príliš vysoký;
- pracuje s deťmi a mladými tam, kde sa prirodzene stretávajú;
- vzdeláva pracovníkov/čky a dobrovoľníkov/čky v téme nízkoprahových služieb pre deti a mládež, ktorá je na Slovensku pomerne nová;
- aktívne zapája deti a mladých ľudí do prípravy a realizácie rôznych aktivít.

5.1.3. *Aktivita*

Komunitné centrum Kopčany ponúkalo, resp. v niektorých prípadoch aj v súčasnosti ponúka nasledovné služby:

1. „Terén“ – Terénna sociálna práca.
2. „Poradňa“ – Poradňa pre dospelých a dospelievajúcich.
3. „Varenie“ – Kurz varenia pre dievčatá.
4. „Dievčenská skupina“.
5. „Doučko“ – Školská príprava.
6. „Klubkáč“ – Špeciálno-výchovný program.
7. Logopedická poradňa.
8. „EPA skupina“ – Skupina zaradená do Medzinárodného stretnutia mládeže.

Názvy v úvodzovkách predstavujú skrátené názvy služieb, tak ako im rozumejú klienti a ako ich používajú aj pracovníci KC Kopčany.

„Terén“ – Terénna sociálna práca. V rámci tejto služby majú klienti možnosť stretávať pracovníkov Komunitného centra 2x týždenne v „teréne“. Jedná sa o službu, keď idú minimálne dvaja pracovníci na sídlisko medzi mladých do ich prirodzeného prostredia- terénna sociálna práca. Tieto služby trvajú dve hodiny, ich obsahom sú zvyčajne voľnočasové aktivity, konzultácie, poradenské rozhovory na rôzne aktuálne témy. V rámci týchto služieb sa vytvárajú nové kontakty s mladými z cieľovej skupiny, s ktorými nie sme v kontakte, prípadne s existujúcimi klientmi sa pracuje na vzájomnom vzťahu a dôvere. Pracovníci sú priamo v deji, zúčastňujú sa diania v komunite mladých, v systéme ich vzťahov. Niekedy len ako pozorovatelia, inokedy ako priamy účastníci napríklad konfliktov a ich riešení.

„Poradňa“ – Poradňa pre dospelých a dospelievajúcich. Táto služba bola realizovaná v spolupráci s petržalskou Pedagogicko-psychologickou poradňou do apríla 2007. Momentálne z nedostatku pracovníkov nie je služba k dispozícii, ale v priebehu druhého kvartálu roku 2008 sa plánuje ju opäť zaradiť do ponúkaných služieb, nakoľko je u klientov o spomínanú službu veľký záujem. Služba bola a bude realizovaná odborníkom v oblasti poradenskej psychológie. Mladí ľudia majú teda možnosť hľadať odpovede na svoje otázky v bezpečnej atmosfére s podporou psychologičky. Služba bývala pravidelná, raz do týždňa, konala sa v klubových priestoroch. Klienti sa na ňu zväčša „objednávali“ na niekoľko týždňov dopredu, nakoľko bol o ňu veľký záujem, bolo nutné zriadiť poradovník.

„Varenie“ – Kurz varenia (nielen) pre dievčatá. V rámci tejto aktivity sa dievčatá z cieľovej skupiny za pomoci pracovníkov/čiek centra učili pripravovať rôzne jedlá. Ak sa blížili nejaké významné sviatky, pripravovali sa tematické jedlá, alebo cukrovinky. Nešlo iba o samotné varenia, popri varení sa otvárali rôzne aktuálne témy, riešili konflikty v príjemnej dôvernej atmosfére a v bezpečnom priestore. O varenie prejavovali záujem aj chlapci. V marci 2007 bol kurz varenia ukončený a nahradený „Dievčenskou skupinou“. Varenie sa konalo pravidelne raz do týždňa v klubových priestoroch v trvaní dve hodiny.

„Dievčenská skupina“. Táto skupinová aktivita ponúka dievčatám rôzneho veku priestor na rozhovory a kreatívne trávenie voľného času. Služba sa koná pravidelne raz do týždňa v klubových priestoroch.

„Doučko“ – Školská příprava. Doučovanie patrí k pravidelným aktivitám Komunitného centra Kopčany. Je určené žiakom 1. stupňa ZŠ a ponúka možnosť urobiť si domáce úlohy a prípravu na ďalší školský deň. Zvýšená je pozornosť deťom so špecifickými poruchami učenia a poruchami pozornosti. Aktivita sa koná pravidelne dva krát do týždňa v klubových priestoroch.

„Klubkáč“ – Špeciálno-výchovný program. Je zameraný na rozvoj životných zručností prostredníctvom hier a tvorivých aktivít pre deti vo veku 6 – 9 rokov. Táto aktivita je štruktúrovaná a predchádza jej príprava pracovníkov. Stretnutia bývajú tematicky zamerané. Priestory klubu sú materiálne dobre vybavené na výtvarné, pohybové a oddychové aktivity. Pracuje sa s rôznymi materiálmi (hlina, cesto, papier). Okrem činností zameraných na rozvoj jemnej, hrubej motoriky je aj snahou zapracovať do programu hry zamerané aj na rozvoj sociálnych zručností. Aktivita sa koná pravidelne raz za týždeň, v trvaní jeden a pol hodiny.

Logopedická poradňa. V roku 2007 Komunitné centrum Kopčany nadviazalo spoluprácu s klinickou logopédkou a pod jej vedením fungovala v mesiacoch marec – jún v priestoroch Komunitného centra logopedická poradňa a v mesiaci august prípravný program pre predškolákov nazvaný „V krajine slov a hlások“.

„EPA skupina“ – Skupina zaradená do Medzinárodného stretnutia mládeže. V klubových priestoroch sa opäť stretáva skupina mladých ľudí, ktorí pripravujú prezentácie a workshop na Medzinárodné stretnutie mládeže. V roku 2007 bolo takéto stretnutie v Lisabone, v roku 2008 sa uskutoční v Malage, v Španielsku. Mladí ľudia dostávajú základné znalosti španielskeho jazyka, pripravujú si jednotlivo prezentácie seba samých v anglickom jazyku, ako aj celého projektu Komunitného centra, lokality z ktorej pochádzajú. Na takéto stretnutie je podmienka mať 16 rokov a pravidelne sa zúčastňovať týchto prípravných stretnutí, z ktorých si aj klienti robia záznam, prezenčnú listinu. Stretnutia majú istú štruktúru.

Okrem pravidelných aktivít Komunitné centrum Kopčany organizuje množstvo jednorazových aktivít, športových, súťažných a komunitných akcií na sídlisku aj mimo neho. V letných mesiacoch sa pravidelne koná súťaž „preskoku cez

lano“, „hrové popoludnia“. V spolupráci s inými organizáciami pracujúcimi s mládežou sa organizujú „sídľisková olympiáda“ a „bubnovačka“. Na týchto akciách býva spravidla množstvo detí a mladých ľudí z cieľovej skupiny.

V júni 2007 sa uskutočnili „Dni otvorených dverí“ pre rodičov, kde mali možnosť rodičia detí a mládeže využívať služby Komunitného centra Kopčany v priestoroch klubu vidieť aj výstavu fotografií „Ako nás nepoznáte...“. Fotografie urobili mladí klienti počas leta 2006 na sídlisku Kopčany v Petržalke, z týchto fotografií vznikla spomínaná výstava, ktorá bola vystavená napríklad v priestoroch výstaviska A4, DK Zrkadlový háj alebo Magistrátu mesta Bratislava.

V spolupráci s OZ Pathfinder sa podarilo zorganizovať v roku 2007 zážitkový víkend na chate v Štiavnických vrchoch a pre deti a starších chlapcov výlet do slovenského Raja.

Chlapci vo veku 15 – 18 rokov si pravidelne sami organizujú futbalové a hokejové turnaje. Na jar 2007 sa chlapci zúčastnili futbalového tábora v Modre, ktorý organizovalo občianske združenie Ľudia proti rasizmu.

Deti využívajúce služby Komunitného centra Kopčany mali v lete 2007 taktiež možnosť účastniť sa niekoľkých akcií mimo sídliska – poznávacej mestskej hry v centre Bratislavy, ktorá spočívala v hľadaní rôznych konkrétnych miest v centre podľa daného itinerára. Navštívili filmové predstavenie, zrealizovala sa „opekačka“.

V roku 2007 sa Komunitné centrum zapojilo do projektu „Bez spojenia“ v spolupráci s rakúskym Inštitútom pre mediálnu archéologiu. Výstupom projektu bol hudobný videoklip, ktorého tvorcami boli chlapci zo sídliska Kopčany. Ľudia z rakúskeho inštitútu pomohli materiálnym vybavením, technickým spracovaním videa a nahratím zvukovej stopy. V máji 2007 sa uskutočnila jeho verejná prezentácia na sídlisku v Kopčanoch spojená s rapovou akciou „freestyle battle“.

5.1.4. Zloženie pracovníkov Komunitného centra Kopčany

V Komunitnom centre Kopčany pracuje momentálne päť pracovníčok, jeden pracovník (autor tejto práce) a dve dobrovoľníčky, ktoré pomáhajú s doučovaním. Na napĺňaní cieľov a poslania Komunitného centra Kopčany sa z hľadiska ich profesionálneho pozadia podieľajú:

- 2 psychologičky
- 1 sociálna pracovníčka
- 1 sociálna pedagogička
- 2 budúci liečebný pedagógovia
- 2 dobrovoľníčky (tieto pokrývajú aktivitu „Doučovanie“)

Pracovníci Komunitného centra Kopčany sú okrem interných vzdelávacích akcií (spravidla bývajú niekoľkokrát v roku) zapojení do ďalšej ponuky vzdelávania na dopĺňanie profesijných zručností (psychoterapeutické výcviky, výcviky v oblasti prevencie užívania drog, práce s rizikovou mládežou, rozvoja životných zručností a pod.).

5.1.5. Komunitné centrum Kopčany v číslach

- Od novembra 2003 do júna 2007 pracovníci/čky odpracovali 1048 hodín v priestoroch Komunitného centra a 701 hodín v teréne (jednorázové aktivity a zahraničné stretnutia nie sú zahrnuté v tomto údaji).
- Mali 4511 kontaktov s deťmi a mladými ľuďmi v priestoroch Komunitného centra a 5340 v teréne.
- Poskytli služby 296 osobám.
- Zorganizovali 41 jednorázových aktivít a zúčastnili sa 2 zahraničných stretnutí mládeže.

Od januára 2007 do decembra 2007 bolo zrealizovaných 48 služieb v teréne, každá v trvaní 2 hodiny. V rámci týchto služieb bol počet kontaktov s chlapcami 524, dievčat 373, priemerné číslo je teda 19 kontaktov za službu.

Na záver ešte treba spomenúť, že Komunitné centrum Kopčany pri jeho vzniku od roku 2003 fungovalo pod OZ Odyseus. Vo februári 2008 vzniklo nové občianske združenie OZ Ulita, ktoré preberá administratívnu a právnu zodpovednosť, ako aj celkovú zodpovednosť za fungovanie Komunitného centra Kopčany. Program pomáha plniť úlohy Národného programu boja proti drogám, Národného programu prevencie nákazy HIV/AIDS v SR, Protidrogovej stratégie Európskej Únie, Európskej charty participácie mladých a riadi sa odporúčaniami Svetovej zdravotníckej organizácie či Dohovoru o právach dieťaťa.

Tieto údaje a fakty sú získané z interných zdrojov a materiálov občianskeho združenia Odyseus a občianskeho združenia Ulita. Autor tejto diplomovej práce pracuje v Komunitnom centre Kopčany od jari 2006 po súčasnosť, a to najčastejšie na poskytovaní služieb akými sú „Terén“ a jednorazových aktivitách s deťmi a mládežou.

5.1.6. Zhrnutie prípadovej štúdie

Vo vzťahu k prvej výskumnej otázke *Ako môže liečebný pedagóg participovať na projekte typu nízkoprahového komunitného centra?* Možno konštatovať, že prípadová štúdia pomáha priblížiť kde v Komunitnom centre Kopčany je priestor pre zmysluplné uplatnenie liečebného pedagóga a ako sa môže podieľať na napĺňaní cieľov liečebnej pedagogiky a zároveň cieľov komunitného centra.

Prehľad aktivít a služieb ukazuje, kde a ako sa môže realizovať liečebný pedagóg v takomto projekte, akým je Komunitné centrum Kopčany, čím sa potvrdzuje priestor pre zmysluplné uplatnenie profesionálnych zručností liečebného pedagóga a uplatňovanie nástrojov a cieľov liečebnej pedagogiky.

Terénna služba je pre liečebného pedagóga priestor na vytvorenie zmysluplného vzťahu založenom na dôvere a akceptácii, môže realizovať poradenstvo, napĺňať potreby spolubytia, podporovať sociálne učenia dávaním pozitívnych vzorov, cez osobnosť liečebného pedagóga je možné sprostredkovať isté hodnoty, pomôcť vytvárať si názory, postoje.

Doučovanie, tu sa otvára priestor najmä pri práci s klientmi, ktorí majú špecifické poruchy učenia, liečebný pedagóg pozná ich špecifiká, v rámci tejto

aktivity je možné pracovať s klientom na vypracovávaní pracovných listov zameraných na nácvik a rozvoj kognitívnych funkcií. Na pozadí tejto práce je stále vzťah dôvery, akceptácie a trpezlivosti.

„*Klubkáč*“ – *špeciálno-výchovný program*, aj tu nachádza uplatnenie liečebný pedagóg, najmä na príprave a realizácii liečebno-výchovných programov. Môže využívať prostriedky arteterapie, dramatoterapie, terapie hrou, pohybovej terapie. Ponukou zaujímavých atraktívnych činností získavať pozornosť malých detí v komunite Kopčany, a takto pôsobiť aj preventívne. Dieťa si zvykne chodiť na aktivitu, kde má možnosť rozvíjať svoje životné zručnosti. Liečebným pedagóg pomáha rozvíjať u detí komunikačné zručnosti, budovanie identity a sebakompetencie. Toto pomáha zvyšovať ich odolnosť voči ohrozeniu sociálno-patologickými javmi, ako aj korekcii už existujúcich naučených nevhodných vzorcov správania.

5.2. *Analýza obsahu dotazníka*

V tejto časti sa pokúsime priblížiť odpovede, ktoré deti formulovali v dotazníkovom prieskume v poradí podľa jednotlivých otázok dotazníka.

5.2.1. *Analýza odpovedí*

1. *Vieš akú úlohu má Komunitné centrum Kopčany (Klub KC Kopčany)? Na čo sme tu?*

Chlapci väčšinou udávali odpovede typu „Aby ste pomáhali ľuďom.“, „Aby ľudia na Kopčianskej nefetovali toľko.“

Tým, že bol dotazník administrovaný im známou osobou v individuálnych situáciách je možné predpokladať vyššie percento sociálne žiaducich odpovedí. Na druhú stranu, tým akú žiaducu odpoveď naformulovali naznačuje, že rozumejú otázke.

Mladšie deti odpovedali na otázku skôr zo skúsenosti, na základe toho, čo s nami zažívajú „Aby sa tu s nami hrali, chodili von...“. Vnímali teda skôr aktivity ako také, než zmysel a poslanie komunitného centra.

Dievčatá: Dievčatá viac odpovede o úlohách smerovali k učeniu, a poradenstvu „Aby ste nás niečo naučili“, „Aby ste nám poradili“, konkrétnejšie sa vyjadrovali k úlohe, dávali rozsiahlejšie odpovede. Dá sa predpokladať, že vychádzali zo skúseností (dievčatá viac využívajú poradenstvo). Vzhľadom na to, že väčšina dievčat si vyplňali dotazník bez mojej prítomnosti, dá sa predpokladať, že sa menej štylizovali do sociálne žiaducich odpovedí a viac nad otázkou uvažovali.

Tieto zistenia nám pomáhajú odpovedať na výskumnú otázku č. 2: *Ako vnímajú klienti poslanie (ciele) Komunitného centra Kopčany?* Dá sa povedať, že klienti skôr starší, ako mladší, chápu zmysel a poslanie Komunitného centra Kopčany, hoci formulujú sociálne žiaduce odpovede, aj tieto odzrkadľujú, že otázky rozumeli a zmysel centra pochopili. Dokresľujú to aj podobné odpovede dievčat, ktoré mali nižšiu tendenciu k sociálne žiaducim odpovediam.

2. Napíš 3 pekné, príjemné zážitky s Klubom KC Kopčany a 3 nepríjemné.

Chlapci: Chlapci ako príjemné zážitky spomínali jednorazové aktivity, výlety najmä niekoľkodňové pobyty. Tým, že spomínali aj akcie, ktoré prebehli pomerne dávno – 3 roky staré udalosti, dá sa predpokladať, že to v nich zanechalo hlboký zážitok, väčšina týchto chlapcov nemala pred tým príležitosť sa zúčastniť výletov mimo sídlisko ani podobných akcií.

Nepříjemné zážitky nespomínajú vôbec.

Dievčatá: Taktiež spomínali staré zážitky z jednorazových akcií. Dievčatá viackrát spomínajú rozhovory s pracovníkmi a situácie z terénnej služby medzi príjemnými zážitkami.

Nepříjemné zážitky ani dievčatá nespomínajú žiadne.

Absenciu odpovedí ohľadom negatívnych zážitkoch odzrkadľuje opäť kontext prieskumu – a to, že dotazníky boli administrované známym pracovníkom centra. K získaniu skutočne negatívnych skúsenosti by bolo nutné, aby dotazníky prezentoval

cudzí človek, na druhej strane pre takého človeka by bolo veľmi obtiažne získať si dôveru a ochotu detí spolupracovať na takomto výskume.

3. *Prečo chodíš rád/rada do „klubu“, alebo na akcie, ktoré organizuje?*

Chlapci: Prevažovali odpovede súvisiace s pracovníkmi. „Lebo sú tam dobrí pracovníci, s ktorými sa dá porozprávať“ spomínali že sa nenudia a majú kam ísť. „Chodím tam kvôli pracovníkom“ znela najčastejšia odpoveď.

Dievčatá: Dievčatá zdôrazňovali v odpovediach pocit bezpečia s pracovníkmi a ochotu pracovníkov sa zaoberať nimi a vymýšľať a realizovať činnosti.

Na základe uvedeného možno konštatovať, že klienti nevyhľadávajú naše služby len pre služby samotné, ale najmä preto, kto sa na tých službách účastní z pracovníkov.

4. *Z tvojho pohľadu: Zmenilo sa pre Teba niečo na Kopčanoch, odkedy sa stretávaš s pracovníkmi Klubu KC Kopčany? Ak áno, tak čo?*

Chlapci: Chlapci sa v odpovediach väčšinou zhodli že „áno“, no nevedeli, alebo nechceli byť konkrétnejší v čom. Ta naznačuje určitú mieru sociálne žiaducich odpovedí. Z tých čo boli schopní pomenovať konkrétnejšie zlepšenie, uvádzali napr. „neflákam sa toľko“ alebo „nerobím blbosti toľko ako predtým“

Dievčatá: Dievčatá nehovorili ani tak o sebe, ako sa skôr zameriavali na prínos pre mladšie deti ako napr. že majú nejakú organizovanú činnosť, že sa nebudú túlať len tak po sídlisku.

Na výskumnú otázku č. 3: *Vnímajú klienti u seba, alebo v okolí pozitívne zmeny v správaní a v postojoch komunity v súvislosti s činnosťou Komunitného centra Kopčany?* Sa nedá celkom jednoznačne odpovedať podľa výpovedí z dotazníkov. Ukazuje sa, že deti celkom nevedia reflektovať konkrétne pokroky, ktoré možno aj urobili ale v ich vlastnom vnímaní sa nezdarujú byť podstatné. Viac sa sústredili na prínos pre komunitu, ktorý boli schopné pomenovať najmä dievčatá, keď sa zamerali

na prínos pre menšie deti a potvrdzovali to odpoveďami typu „malé deti majú s kým chodiť von, nevlákajú sa toľko“. Chlapci, tí ktorí boli konkrétnejší, viac reflektovali zmenu vlastných postojov. Ale je ťažké určiť, nakoľko boli ich odpovede sociálne žiadúce.

5. Čo sa Ti páči/nepáči na Klube KC Kopčany?

Chlapci: Vo svojich odpovediach zdôrazňovali pracovníkov, pracovníci a skutočnosť, že sa im niekto venuje a organizuje pre nich akcie sa im na Komunitnom centre Kopčany páči. K tomu, čo sa im nepáči sa nevedeli vyjadriť.

Dievčatá: Dievčatá v odpovediach na to, čo sa im páči zdôrazňovali pracovníkov a akcie, ktoré sa konajú v rámci Komunitného centra Kopčany.

6. Stalo sa Ti, že si mal/mala problém, ktorý si v tej chvíli nevedela riešiť a pomohlo Ti poradiť sa s niekým z pracovníkov Klubu KC Kopčany?

V tomto prípade boli odpovede chlapcov a dievčat veľmi podobné. Obe skupiny sa zhodli, že „áno“, Niektorí dodali, že sa jednalo o vážny problém a zdôrazňovali diskretnosť takejto pomoci v zmysle, že sa radšej zdôveria pracovníkom komunitného centra, ako kamarátom, ktorí by ich vraj nepochopili, alebo nevedeli pomôcť.

7. Čo by si zmenil/zmenila na Komunitnom centre Kopčany?

Chlapci: V ich odpovediach sa zmeny týkali najmä rozšírenia služieb, častejšie terénne služby a akcie mimo Bratislavy, viac pracovníkov.

Dievčatá: Ich odpovede smerovali k častejším službám a zamestnaniu viacerých pracovníkov. Tieto odpovede naznačujú, že je o služby komunitného centra záujem a jeho klienti vedia pomenovať svoje problémy vo vzťahu k nemu.

8. Čím je klub výnimočný?

Chlapci: Pre chlapcov je v odpovediach klub výnimočný príležitosťami cestovať, pravidelnosti a stálosti služieb, stretávaní sa s pracovníkmi a skutočnosťou, že ich má niekto rád.

Dievčatá: Taktiež dievčatá zdôrazňujú kontakt a možnosť sa poradiť s pracovníkmi.

5.2.2. Zhrnutie zistení a odpovede na výskumné otázky

1. Ako môže liečebný pedagóg participovať na projekte typu nízkoprahového komunitného centra?

Odpoveď na otázku nám približuje prípadová štúdia, kde sa popisujú jednotlivé služby poskytované Komunitným centrom Kopčany. Možnosť uplatnenia sa liečebného pedagóga v rámci týchto služieb je:

Terénna služba je pre liečebného pedagóga priestor na vytvorenie zmysluplného vzťahu založenom na dôvere a akceptácii, môže realizovať poradenstvo, napĺňať potreby spolubytia, podporovať sociálne učenia dávaním pozitívnych vzorov, cez osobnosť liečebného pedagóga je možné sprostredkovať isté hodnoty, pomôcť vytvárať si názory, postoje.

Doučovanie, tu sa otvára priestor najmä pri práci s klientmi, ktorí majú špecifické poruchy učenia, liečebný pedagóg pozná ich špecifiká, v rámci tejto aktivity je možné pracovať s klientom na vypracovávaní pracovných listov zameraných na nácvik a rozvoj kognitívnych funkcií. Na pozadí tejto práce je stále vzťah dôvery, akceptácie a trpezlivosti.

„*Klubkáč*“ – špeciálno-výchovný program, aj tu nachádza uplatnenie liečebný pedagóg, najmä na príprave a realizácii liečebno-výchovných programov. Môže využívať prostriedky arteterapie, dramaterapie, terapie hrou, pohybovej terapie. Ponukou zaujímavých atraktívnych činností získavať pozornosť malých detí v komunite Kopčany, a takto pôsobiť aj preventívne. Dieťa si zvykne chodiť na aktivitu, kde má možnosť rozvíjať svoje životné zručnosti. Liečebným pedagóg

pomáha rozvíjať u detí komunikačné zručnosti, budovanie identity a sebakompetencie. Toto pomáha zvyšovať ich odolnosť voči ohrozeniu sociálno-patologickými javmi, ako aj korekcii už existujúcich naučených nevhodných vzorcov správania.

2. Ako vnímajú klienti poslanie (ciele) Komunitného centra Kopčany?

Z odpovedí v dotazníkoch môžeme usudzovať, že mladšie deti odpovedali na otázku týkajúcu sa cieľov a zmyslu komunitného centra skôr zo skúsenosti, na základe toho, čo s nami zažívajú mali odpovede typu: „Aby sa tu s nami hrali, chodili von...“ naznačujú, že vnímali teda skôr aktivity ako také, než zmysel a poslanie komunitného centra. Dievčatá viac odpovede o úlohách smerovali k učeniu, a poradenstvu, mali odpovede: „Aby ste nás niečo naučili“, „Aby ste nám poradili“, tzn. konkrétnejšie sa vyjadrovali k úlohe, dávali rozsiahlejšie odpovede. Dá sa predpokladať, že vychádzali zo skúseností (dievčatá viac využívajú poradenstvo). Vzhľadom na to, že väčšina dievčat si vyplňali dotazník bez mojej prítomnosti, dá sa predpokladať, že sa menej štylizovali do sociálne žiaducich odpovedí a viac nad otázkou uvažovali. Starší klienti, najmä chlapci mali odpovede typu: „Aby ste pomáhali ľuďom“.

Na základe týchto zistení možno tvrdiť to, že klienti, skôr starší ako mladší, chápu zmysel a poslanie Komunitného centra Kopčany, hoci formulujú sociálne žiaduce odpovede, aj tieto odzrkadľujú, že otázke rozumeli a zmysel centra pochopili. Dokresľujú to aj podobné odpovede dievčat, ktoré mali nižšiu tendenciu k sociálne žiaducim odpovediam.

3. Vnímajú klienti u seba, alebo v okolí pozitívne zmeny v správaní a v postojoch komunity v súvislosti s činnosťou Komunitného centra Kopčany v danej lokalite?

Chlapci sa v odpovediach väčšinou zhodli že „áno“, no nevedeli, alebo nechceli byť konkrétnejší v čom. Ta naznačuje určitú mieru sociálne žiaducich

odpovedí. Z tých čo boli schopní pomenovať konkrétnejšie zlepšenie, uvádzali odpovede ako napr. „neflákam sa toľko“ alebo „nerobím blbosti toľko ako predtým“

Dievčatá v sa v odpovediach nezameriavali ani tak na seba, ako skôr spomínali prínos pre mladšie deti a to napr. že deti majú nejakú organizovanú činnosť, že sa nebudú túlať len tak po sídlisku.

Na túto výskumnú otázku sa nedá celkom jednoznačne odpovedať na základe výpovedí z dotazníkov. Ukazuje sa, že deti celkom nevedia reflektovať konkrétne pokroky, ktoré možno aj urobili ale v ich vlastnom vnímaní sa nezdajú byť podstatné. Viac sa sústredili na prínos pre komunitu, ktoré boli schopné pomenovať najmä dievčatá keď sa zamerali na prínos pre menšie deti. Chlapci, tí ktorí boli konkrétnejší, viac reflektovali zmenu vlastných postojov. Ale je ťažké určiť, nakoľko boli ich odpovede sociálne žiaduce.

Okrem otázok, ktoré boli zamerané na potvrdenie výskumných hypotéz a ktoré sa potvrdili, nám analýza ukázala niekoľko zaujímavých súvislostí. Odpovede detí naznačujú, že si oceňujú nielen aktivity samotné, t. j. ich obsahovú náplň ale najmä vzťah s pracovníkmi a jeho zmysluplnosť a to najmä výpoveďami ako „že nás má niekto rád“ alebo „iný by pre nás nerobili, čo pre nás robíte vy“. Vzťah a ľudské kvality pracovníkov zdôrazňujú napr. pri otázkach ako „čo sa ti páči na komunitnom centre, prečo rád chodíš do klubu a čím je klub výnimočný?“. Vzťah teda vystupuje v rôznych oblastiach hodnotenia.

5.3. Zápisy z terénneho pozorovania

Zápisy zo stretnutí v teréne boli vypracované po každej službe v teréne. Zvyčajne majú nasledovnú štruktúru.

1. Kontakty
2. Situácia
3. Témy
4. Postrehy

Jednotlivé prepisy zápisov zo stretnutí sú súčasťou osobitnej prílohy. Zápisy bolo nutné z dôvodu zachovania anonymity klientov upraviť, tak aby nebolo možné konkrétnych s individuálnych klientov podľa záznamu identifikovať. V prílohe prikladáme na ilustráciu len zopár stretnutí z popísaných 14.

Časť **kontakty** obsahuje zoznam klientov, s ktorými sme sa počas služby stretli. V zápisoch v prílohe sme mená nahradili počtom dievčat a chlapcov.

Časť **situácia** popisuje v skratke priebeh služby, najmä s ohľadom na vzťahové interakcie a pozorovania významných momentov.

Časť **témy** približuje heslovite témy, ktoré boli s klientmi diskutované a ku ktorým im boli poskytnuté informácie.

Časť **postrehy** dáva možnosť vyjadriť individuálne postrehy a komentáre pracovníkov, ktorí na službe participovali.

5.3.1. Prehľad diskutovaných tém

Na stretnutiach sa pomerne často opakujú tieto témy:

Drogy – téma drogy je často diskutovaná na terénnych službách sa opakuje pravidelne. S klientmi diskutujeme o rizikách užívania, klientov často zaujímajú účinky rôznych drog a ich dopad na človeka z hľadiska ich dlhodobého užívania. Tým, že sa o drogách rozprávame a zdôrazňujeme riziká spojené s užívaním, neznamená, že klienti menej užívajú, ale tieto diskusie súvisujú s informovanosťou klientov, ktorá môže slúžiť k prípadnej zmene postoja k drogám u nich v budúcnosti. Vyvracanie rôznych mýtov o drogách a podávaním relevantných informácií od pracovníkov Komunitného centra Kopčany je možné znížiť riziká spojené s užívaním v zmysle princípu harm-reduction. Z vlastnej skúsenosti si myslím, že aj klienti vnímajú fakty o drogách od pracovníkov ako relevantné informácie. Pri témach o „kšeftovaní“ s drogami nebývame, vyhýbame sa informáciám (kto? za koľko? a kde? predáva, to sú informácie, ktoré sú pre našu prácu nepodstatné a svojim spôsobom aj ohrozujúce) a klienti to vedia, spravidla odchádzajú bokom, alebo ich riešia mimo naše služby, našu prítomnosť.

Sexualita – téma sexualita sa najčastejšie otvára v súvislosti s rôznymi sexuálnymi narázkami či už klientov medzi sebou, alebo sexuálnych narážok na pracovníkov klubu. Pracovník by mal vedieť takéto situácie využiť vo svoj prospech a vedieť usmerniť debatu o partnerských a sexuálnych vzťahoch. No nie vždy to atmosféra a zloženie v skupine dovolí.

Ďalšou oblasťou témy sexualita je informovanie klientov o sexuálne prenosných chorobách a možnostiach predchádzať im, prípadne možnosti testovania.

Konflikty s autoritami, s rovesníkmi – v rámci týchto tém sa diskutuje o konfliktoch, ktoré naši klienti majú a s ktorými sa zdôverujú. Niekedy je príležitosť spolu s klientom uvažovať nad alternatívnymi možnosťami riešenia ich konfliktov.

Voľný čas – v rámci týchto tém sa rozoberajú bežné súvislosti zo života, klienti si vymieňajú informácie z denných bežných situácií medzi sebou aj v interakcii s pracovníkmi. Je v poriadku, ak pracovník rozpráva, že napríklad dlho stál v rade na chlieb, je to bežný ľudský rozhovor o všeobecných veciach. Táto „slovná vata“ nie je bezúčelná, nejedná sa síce o poradenský rozhovor, ani nejde do hĺbky, spolu s klientmi je možné vtipkovať je to isté potvrdenie, že aj pracovníci sú ľudia, a takto sa postupne tiež vytvára vzťah dôvery, klienti si zvykajú na pracovníkov, spoznávajú ich.

Škola – rozoberajú sa spolu s klientmi problémy v škole, výber typu školy a pod., úspešnosť v rôznych predmetoch, známky v škole, školská príprava.

5.3.2. Najzaujímavejšie postrehy a skúsenosti z pozorovania v teréne

Diskusia o smrti – So staršími chlapcami sme sa bavili o smrti, umieraní, pohreboch. Celá diskusia začínala mať filozofický charakter. Rozhovor s mierne filozofickým nádychom ich zaujal, zamýšľali sa nad súvislosťami, ktorými sa bežne nemajú čas, alebo príležitosť sa zaoberať. Čo je po smrti? Celá debata zabiehala ku pátraní po zmysle života. V tejto situácii som vystupoval ako komunikačný partner, pozorovateľ.

Klientka s problematickým vzťahom ku KC – Klientka, mladé dievča, s ktorou máme problematický vzťah mala v deň služby zdielnu náladu, vravela, že je chorá. Poradili sme jej, čo v takom prípade robiť, vypočuli sme jej trápenia a sťažnosti. Dievča zostalo s nami do konca služby. Nijaký vážnejší problém ani konflikt sme s ňou do konca služby nemali. Klientka, s ktorou máme problematický vzťah dostala od nás potvrdenie akceptácie, tým, že máme občas problémy s jej správaním, neznamená, že ju neprijmeme a nevypočujeme, keď má nejaký problém. Ošetrením zranenia jedného z našich klientov sme akoby symbolicky potvrdili úlohu bezpečného priestoru, v tomto prípade prostredia. Aj keď išlo len o ošetrovanie zranenia.

Bitka a jej alternatívne riešenie – Hneď po príchode von na službu sme boli svedkami, ako dvaja naši klienti mali vážny konflikt, vulgárne si nadávali, konflikt vrcholil vzájomnou bitkou. V tej chvíli do konfliktu nemalo zmysel vstupovať, nechali sme klientov, nech si to „vyriešia sami“. Následne sme chalanov konfrontovali, nech každý povie svoju verziu konfliktu. Spoločne sa nám podarilo vysvetliť príčinu konfliktu, ktorou bolo nedorozumenie. Istou našou snahou v tej chvíli bolo zdôrazniť ponaučenie predchádzať konfliktom vzájomnou informovanosťou a komunikáciou. Do konca služby títo chalani vedeli vedľa seba fungovať, komunikovať spolu a konflikt sa skončil zmierom. V rámci riešenia konfliktu sme poskytli priestor pre konfrontáciu, tiež zážitok a skúsenosť toho, ako sa dá vzájomnou komunikáciou vysvetliť konflikt, prípadne dosiahnuť zmierenie. Ohľadne rozhovoru na tému drogy: Starší chalani radi počúvajú o rizikách spojených s užívaním rôznych drog, medzi mladými sa často posúvajú informácie, ktoré sú mylné a skreslené ohľadne rizík spojených s užívaním. Klienti nás v tomto ohľade akceptujú, vnímajú ako skúsených a rady nami poskytované ohľadne drog berú ako seriózne. No napriek tomu mnohí z nich stále užívajú. Preto sa snažíme vychádzať s filozofie „harm-reduction“, čo je vlastne znižovanie rizík pri užívaní drog. Súvisí to s pragmatickým prístupom nízkoprahových zariadení. Teda ak klient užíva, tak nech užíva s čo najmenej rizikovo.

Futbal a pravidlá – Časť služby sme hrali futbal. Ako bolo už viac krát spomenuté, našim cieľom nie sú voľnočasové aktivity, ale prostredníctvom nich vytvárať, udržiavať vzťahy s klientmi a pomáhať presadzovať a dodržiavať isté pravidlá v rámci hry. Je pravdepodobné, ak dieťa pochopí a vie dodržiavať pravidlá

v rámci hry, dokáže si tento mechanizmus preniesť aj do reálneho života. Po futbale sme sa presunuli k ďalšej skupinke mladých. Rozprávali sme sa o blížiacom sa futbalovom turnaji. Tieto futbalové turnaje sa realizujú pod hlavičkou Komunitného centra Kopčany, ale z väčšej časti si ho organizujú klienti sami. Organizácia v tomto prípade spočíva v informovaní ďalších hráčov protivníkov a zostavení tímov. Komunitné centrum Kopčany zabezpečuje pre turnaj ceny, občerstvenie a dohliada na dodržiavanie pravidiel a korektnosti športového správania sa.

Pri organizovaní sa mladých detí ku nejakej športovej aktivite nás potrebujú ako určitého facilitátora často sa deje to, že sa vedia na futbal zorganizovať iba v našej prítomnosti. Pracovníci Komunitného centra Kopčany sú v rámci takéhoto futbalu akýmsi neformálnym garantom dodržiavania pravidiel.

Problémy s políciou – Jeden z našich klientov sa nám priznal s problémami s políciou. V tej chvíli bolo dôležité, aby ho niekto „dospelý“ vypočul a nemoralizoval a neodsudzoval.

Konflikt s autoritou – Jeden z nich rozoberal konflikt, ktorý mal v škole s učiteľkou. Pohádala sa s ňou, reagoval prchko a vulgárne. Dostal poznámku do žiackej knižky a cítil istú krivdu zo strany učiteľky. Podľa toho, ako nám vysvetľoval situáciu bol v práve on, ale aj tak uznal, že nie vždy je dobré byť vulgárny, násilný a za každú cenu sa dohadovať s učiteľkou.

Rozhovor s klientom o konfliktnej situácii v škole bola pre neho z môjho pohľadu dôležitá. Porozprávať situáciu, ako ju vidí on niekomu, kto ho hneď neodsúdi a zaujíma sa o podrobnosti sporu mu môže pomôcť situáciu spracovať.

Pre chalanov je dôležité, aký máme názor na to, ako reagovali v konflikte s učiteľkou alebo inou autoritou, často ich zaujíma náš postoj ku delikvencii a trestným činom. neraz vystupujeme z pozície, kde im vysvetľujeme nevýhodnosť takéhoto správania, ako aj drobných krádeží a pod.

Dôvera – V rámci jednej zo služieb sa uskutočnil aj vážnejší poradenský rozhovor, kde jedna z klientiek má veľké problémy v rodine s rodičmi, s partnerom. Spolu sme sa pozreli na problém aj z pohľadu „čo ďalej?“. To, že sa uskutočnil dôvernejší rozhovor s klientkou o jej rodinných problémoch svedčí o istej miere dôvery voči nám pracovníkom. Práve na tejto dôvere pracuje každý pracovník

v kontakte s klientom. Tá sa buduje v pravidelnom kontakte klientov s nami, niekedy sme vonku v teréne a len hráme s klientmi futbal, prípadne rozoberáme bežné veci zo života, ale aj tieto služby majú zmysel, dávajú klientom informáciu, že tu sme, zvykajú si na našu prítomnosť a pôsobenie v komunite.

Konfliktné situácie a ich alternatívne riešenie – Riešili sme vzniknutý konflikt medzi mladým dievčaťom a chlapcom, kde chlapec omylom trafil dievča loptou. Tá v presvedčení, že to spravil úmyselne do neho hádzala kamene a škaredo nadávala. My sme do konfliktu vstúpili s tým, že sme dali priestor povedať aj jednému, aj druhému svoj pohľad na situáciu. Dievča prijalo fakt, že to bolo neúmyselné, chlapec sa aj napriek tomu ospravedlnil a dokonca služby vedeli vedľa seba fungovať.

Jeden z mladších chlapcov skúšal moje hranice a snažil sa ma vyprovokovať. Okolie to vnímalo so zaujatím a otázkou „prečo som ho nezbil“? Na to dostali odo mňa vysvetlenie, že nie každý konflikt a každú situáciu je nutné riešiť bitkou, násilím.

Situácia, kde som bol ja ako pracovník konfrontovaný mladým klientom, keď skúšal moje hranice a spôsob môjho reagovania mohol poslúžiť ostatným prítomným ako vzor. Táto situácia sa aj verbalizovala, rozoberala s ostatnými klientmi. Do akej miery si zvnútorňujú takýto postoj vyhýbania sa zbytočným konfliktom je pre mňa ťažko zistiteľný. Ale toto bola jedna z situácií, ktorú majú naši klienti v našej prítomnosti možnosť zažiť a príležitosť poučiť sa z nej.

Ospravedlnenie – Jeden z klientov, ktorý vyvolal hádku s jednou z pracovníčok na minulej službe sa prišiel ospravedlniť. Vyzeralo to, že na službu prišiel iba kvôli tomu ospravedlneniu. Taktiež sa nám vrátil stratený kľúč od WC v klube, priniesla ho jedna z klientok.

Načasovanie – Niekedy ľudia prichádzali iba na chvíľu, nikto s nami nezostal dlhšie, v témach sme išli len po povrchu, nič zásadné sa do hĺbky sa neriešilo. Aj keď som videl na niektorých našich klientoch, že majú problém, nebola príležitosť ani atmosféra k dôvernejšiemu poradenskému rozhovoru.

Niekedy býva problém aj pre samotných klientov nájsť si tú správnu dobu na zdôverenie sa s problémom. Často to situácia a atmosféra nedovoľuje. Pri témach o kšeftovaní s drogami nebyvame a klienti to vedia, spravidla odchádzajú bokom,

alebo ich riešia mimo naše služby. Na tejto službe ale chceli byť s nami, tak tému kšeftovania s drogami odložili. Ja to vnímam ako signál, že majú chuť a je pre nich kontakt s nami dôležitý.

Participácia – S chlapcami sme sa viackrát porozprávali o návrhu „graffitty“ na nové dvere do klubu (chlapci majú za úlohu vymyslieť motív a zrealizovať ho na biele dvere, ktoré Komunitné centrum Kopčany obstaralo). Je to snaha o podporu na participácii grafického image klubu.

Je možný posun v postojoch? S partiou mladých chalanov sme sa rozprávali o možnostiach trávenia voľného času. Pýtali sme sa chalanov, čo navrhujú. Najskôr prichádzali s alternatívami ako písať po stenách, „fetovať“, rozbíjať veci, zbiť niekoho. Tieto nápady mali skôr šokovať a vzbudiť nejakú pozornosť. Po chvíli ale začali uvažovať nad alternatívami, ako byť vonku s „klubom“, športovať alebo ísť niekam do kina. Neskôr sa pridali aj mladé dievčatá.

So staršími chalanmi sme preberali tému škola, potrebu dokončiť si školu. Zo samotných klientov vychádzalo presvedčenie, že je to nutné, spoločensky žiadúce, dôležité pre ich budúcnosť a hrdosť.

Mladé dievčatá sa zorganizovali na vybijanú. Prekvapivo využili demokratický spôsob hlasovania, čo sa bude hrať. Čo chcela väčšina, takú hru sa nakoniec hrali.

Skúšanie modelových situácií – Situácia a nálada v skupine dovolila, že si mladý klient s klientkou skúšali prehrávať rôzne modelové situácie, napr. vymáhanie dlhu. Skúšali to po dobrom, aj po zlom. Aj v jednom, aj v druhom prípade nebol problém pre klientov sa s úlohou vžiť.

Mladí chalani sa zaháňali na dievčatá. Na toto sme im navrhli, aby miesto zaháňania, skúsili povedať dievčatám niečo pekné. Na to chalani skúšali vymýšľať rôzne komplimenty. Väčšinou sa ale snažili byť vtipní (v takýchto situáciách je dobré ísť deťom vzorom a dať im možnosť vidieť a počuť, ako napr. pochválime niekoho z nich, alebo navzájom si prejavujeme úctu s kolegyňou).

Komunikačné zručnosti – Jedna z mladších klientok si vynucovala pozornosť tým, že sa mi snažila vziať čapicu. Reagoval som tak, že som jej hovoril, že nemám

rád, keď mi niekto berie veci a keď nabadúce bude niečo chcieť, nech si to priamo vypýta. Pri klientke, ktorá mi berie čapicu, alebo rôzne veci je jasné, že dievča si pýtalo kontakt a nemalo naučený správny spôsob ako nadviazať kontakt. No podľa mňa je vo veku, že je schopná prijať moje vysvetlenie a moju reakciu na krádež čapice.

Sexualita – Dievčatá sa pýtali na testovanie HIV, dostali spresňujúce informácie a adresu miesta, kde sa môžu dať otestovať. K tomuto sme ešte dodali, že nielen HIV sa treba obávať, ale je množstvo ďalších sexuálne prenosných chorôb, ktoré hrozia. Spomenuli sme chlamýdie, syfilis a pod.

Pre mladých chalanov je dôležité sa rozprávať o rozdieloch v pohlaviach, sexualite, v nás videli vhodných komunikačných partnerov na túto tému, pri ktorých sa nemuseli ostýchať sa pýtať na detaily. Väčšinou v skupinách mladých panujú rôzne mýty a povery a veľa „informácií“ o sexualite majú z pornografie, prípadne kamarátov rovnakého veku.

Drogy – Veľa mladých plánovalo to, ako strávia oslavy Silvestra. Často to skĺzavalo koľko a aké drogy budú užívať. Začali sme rozoberať tému rizika užívania, ako aj riziko akútnej otravy alkoholom, prípadne inej drogy. Zároveň sme spomenuli riziko vzniku toxických psychóz a rozvinutia latentných psychóz a prechodných stavov zmätenosti, ako následok požitia psychoaktívnych látok. Na túto tému reagovali klienti množstvom otázok ohľadne prvej pomoci, keď sa niečo také stane. Informácie im boli poskytnuté. Tejto diskusie sa účastnili i mladší klienti, ktorí so záujmom počúvali.

Aj napriek poskytovaniu informácií o drogách, najmä ich škodlivosti, následkoch a rizikách, sa nedá tvrdiť, že klientov by to odradilo od silvestrovského užívania drog, no aspoň majú informácie o prvej pomoci. Bolo dobré, že sa rozhovoru zúčastnili aj tí mladší klienti, ktorý ešte drogy neužívajú, ale týchto spomínané riziká od užívania odrádzali. Jedným s problémom v tejto komunite je miešanie rôznych vekových skupín, ktoré trávia spolu voľný čas vonku. Mladší majú potom tendencie odpozerávať postoje, názory a správanie starších. Najmä tých negatívnych. V rámci tejto služby sme skutočnosť takejto „pomiešanosti“ využili a mladí mali možnosť byť

pri konfrontácii názorov a informovanosti o drogách medzi nami pracovníkmi a staršími klientmi, ktorí drogy užívajú.

Väčšina služby prebehla na chodbe ubytovne. Starší chalani prišli pod vplyvom marihuany. Prišli a len tak stáli. Boli v útlme, takže bolo komplikované sa rozprávať. Skutočnosť, že klienti prišli na službu aj keď boli „vyhúlení“ svedčí o ich dôvere ku nám, vedia, že ich neodmietneme, neodrezáva ich to od našich služieb.

So staršími chalanmi sme sa rozprávali o stále trvajúcej cigaretovej a alkoholovej abstinencii jedného z klientov. Tento dostal od chalanov uznanie a podporu. To, že videli, že sa to dá, začali uvažovať nad tým, že by nasledovali jeho príklad. My sme samozrejme ich nadšenie podporovali. Diskusia prešla k téme možných spúšťačov recidívy, či už alkoholu alebo cigariet a fajčeniu marihuany.

5.3.3. Zhrnutie postrehov z terénnych zápisov

Z niektorých terénnych služieb, najmä keď máme veľa klientov a z ich strany prejavovanej potreby kontaktu a pozornosti od celého vekového spektra mávam pocit akoby my – pracovníci klubu patríme do diania v komunite. Pri nás býva celá skupina mladých ľudí, ktorá sa za bežných okolností nestretáva spolu na jednom mieste, pracovníci pôsobia ako integrujúci prvok. A istým spôsobom ako súčasť komunity. Pre mňa ako pracovníka je skutočnosť, že som mohol vypracovať dotazníky – a klienti boli ochotní spolupracovať – signál ich dôvery voči mne. Môj vzťah s klientmi voči minulému roku nadobudol nové kvality. Zásľuhu na tom má určite aj pravidelnejší kontakt s klientmi.

Ďalšou skutočnosťou je aj spomínaný fakt, že aj keď sa na terénnej službe neudeje poradenský rozhovor, príp. nejaká intervencia a celá služba je o „slovej vate“, aj tá má určitý význam pri budovaní vzťahu. V takýchto nezáväzných rozhovoroch majú aj klienti možnosť zvyknúť si na pracovníka, spoznávať jeho reakcie.

6. *Záver a zhrnutie*

Ak si porovnáme ciele nízkoprahových zariadení pre deti a mládeže a ciele liečebnej pedagogiky zistíme, kde a aký veľký priestor sa otvára pre liečebného pedagóga pri práci v takomto zariadení. Liečebná pedagogika je zameraná na socializáciu, vzťahy, sociálne učenie, hodnoty, rozvíjanie zručností (aj životných), sebauplatnenie, na človeka. A ako bolo spomenuté, liečebná pedagogika sa vyprofilovala z profesijného postoja, ktorý znamenal vo vzťahu k adresátovi pomoci predovšetkým jeho akceptáciu s jeho danosťami a možnosťami. Úctu k existencii človeka a jeho potrebám. Dôležitými prvkami sú dôvera a vzájomný vzťah klient-pracovník. Vzťah je základ pre spoluprácu pri dosahovaní potrebnej zmeny. Tento postoj, v kombinácii s pribúdajúcimi teoretickými znalosťami a systémom vzdelávania liečebných pedagógov ponúkajú priestor pre zmysluplnú spoluprácu liečebných pedagógov v systéme nízkoprahovej sociálno-psychologickej pomoci, ktorá je na Slovensku pomerne nová a málo známa.

7. *Odporúčania pre prax*

V Komunitnom centre Kopčany je priestor aj materiálové vybavenie pre realizáciu „tvorivých terapií“. (činnosťná terapia, biblioterapia, terapia hrou, arteterapia...).

Okrem už existujúceho špeciálno-výchovného programu „Klubkáč“, ktorý využíva prostriedky arteterapie, prípadne pohybovej – psychomotorickej terapie a niektoré prvky terapie hrou, by bolo dobré tieto aktivity sprístupniť aj starším klientom (10 rokov a viac), prípadne ich obohatiť o biblioterapeutické stretnutia. Plánovanie, príprava a realizácia takýchto programov sú v kompetencii liečebných pedagógov. Vnášanie takejto štruktúry do nízkoprahových zariadení pritom nie je v rozpore s filozofiou a princípmi nízkoprahových zariadení, práve naopak, nízkoprahovosť je relatívne nový koncept a má potenciál sa vyvíjať a profilovať. Liečebný pedagóg a liečebná pedagogika so svojimi metódami práce, postojmi a prístupmi má možnosť a kapacitu dopĺňať ho, zlepšovať systém sociálno-psychologickej pomoci. Najmä pri práci s mladými ľuďmi so sociálne znevýhodneného prostredia, prípadne sociálno-patologického prostredia je dôležité pracovať so štruktúrou, pravidlami. Človek potrebuje hranice, hranice dávajú bezpečie a istotu, pomáhajú morálne rásť. Títo mladí ľudia často hranice nemajú, či vplyvom zanedbávania, nevhodnej výchovy a pod. Tieto hranice sa neurčujú z pozície bezbrehej moci, ale sú vysvetlené a na pozadí je stále prítomný vzťah dôvery a akceptácie, ktorý sa v priebehu práce s klientom vybuďoval. V kontakte s takýmito klientmi je nutné, aby liečebný pedagóg bol čitateľný, kongruentný. Vystupuje v pozícii autority (ktorá dbá o dodržiavanie pravidiel, ale je aj vzorom, kde sama pravidlá dodržiava a vysvetľuje zmysel takéhoto postoja), komunikačného partnera, osoby, s ktorou má klient zmysluplný vzťah založený na dôvere, poradcu, partnera.

Liečebný pedagóg by mal vedieť, že každé správanie má svoje príčiny. Pri terénnej práci je priestor pre dôvernejšie rozhovory s klientmi, ale v rámci „tvorivých“ terapií je možnosť, aby tento vzťah s klientom nadobudol inú kvalitu, v rámci terapií ako arteterapia má možnosť mladý človek pochopiť svoje pocity, ktoré možno nevie popísať slovami – verbalizovať, niektoré úrovne ľudského vedomia a prežívania nie

sú dostupné slovám, ale človek má potenciál ich vyjadriť (pohybom, kresbou, v hre...) a práve pomocou týchto terapií je možnosť tieto pocity vyjadriť.

Biblioterapia svojimi prostriedkami umožňuje vnímať a obohatiť si realitu. Bežní klienti nízkoprahových centier nie sú čitatelia kníh, a väčšinou sa o literatúru nezaujímajú. No ponuka nejakých pútavých biblioterapeutických stretnutí môže priviesť mladých ľudí ku čítaniu a v rôznych príbehoch môžu nájsť odpovede na svoje otázky, aj keď možno nevyzvedané. V knihách a literatúre bolo ukázaných a dobre popísaných veľa osudov ľudí v rôznych životných okolnostiach a situáciách, ktoré môžu byť podobné tým, čo prežívajú klienti. Biblioterapia má rozpracované prostriedky a metódy, ako pracovať s textom, aby klient mal z neho úžitok, keď už nebude pôsobiť terapeuticky, tak aspoň estetickú úlohu môže splniť. Úlohou pre liečebných pedagógov môže byť aj zisťovanie čitateľských preferencií, keď teda sú nejaké u cieľovej skupiny, tým, že sa liečební pedagógovia pohybujú v cieľovej skupine a priebežne vnímajú jej problémy a potreby, majú možnosť pripraviť konkrétny biblioterapeutický program pre konkrétnu skupinu mladých ľudí z cieľovej skupiny. Pripravený biblioterapeutický program je možné zrealizovať v priestoroch Komunitného centra Kopčany, ktoré ponúkajú bezpečie a materiálne vybavenie. To isté platí aj pre terapiu hrou, arteterapiu alebo pohybovú terapiu. Stále je ale dôležité, že pracovníci sú orientovaní na klienta a to je dôležitejšie, ako perfektne spracovaný program a najlepšie materiálové vybavenie.

Tak ako sa zdôrazňuje vzťah, akceptácia a úcta v liečebnej pedagogike ako základný predpoklad pre prácu s klientom, je takýto zmysluplný vzťah dôležitý a nevyhnutný aj pre prácu a napĺňanie poslania a cieľov nízkoprahových zariadení pri práci s ohrozenou mládežou.

8. *Záver*

Cieľom našej diplomovej práce bolo priblížiť prácu liečebného pedagóga v nízkoprahovom zariadení pre deti a mládež. Aby sme dostatočne priblížili špecifiká práce v takejto forme sociálno-psychologickej pomoci, bolo potrebné v teoretickej časti vysvetliť termín nízkoprahové zariadenia, základné kritériá, princípy nízkoprahovosti, špecifiká cieľovej skupiny, na ktorú sa svojimi službami nízkoprahové programy orientujú. Prípadovou štúdiou sme sa pokúsili priblížiť konkrétne fungovanie jedného konkrétneho nízkoprahového Komunitného centra Kopčany. V ponúkaných službách a aktivitách hľadáme priestor pre uplatnenie liečebného pedagóga. K tomu nám poslúžili aj informácie o cieľoch, predmete a metódach práce liečebnej pedagogiky, ktoré v teoretickej časti taktiež predkladáme. Jedným z vhodných nástrojov pomoci v liečebnej pedagogike sú „tvorivé terapie“, ktoré sa snažíme priblížiť a ponúkame inšpiráciu, ako je možné tieto terapie implementovať do systému práce s klientami v nízkoprahových zariadeniach.

Jedným z nedeklarovaných cieľov tejto práce je aj ambícia pomôcť zorientovať sa budúcim liečebným pedagógom v profesijnom uplatnení, najmä tým, ktorí by svoju pôsobnosť chceli zamerať práve na deti a mládež zo znevýhodneného sociálneho prostredia, skupiny alebo jednotlivcov ohrozených sociálnopatologickými javmi. Nízkoprahové zariadenia sú vhodným prostriedkom, ako sa priblížiť k tejto cieľovej skupine a ponúka príležitosť pracovať s ňou cez prostriedky liečebnej pedagogiky, akými sú napr. zmysluplný vzťah alebo aj spomínané tvorivé terapie. Práca sa taktiež snaží o doplnenie prehľadu vedomostí o praktickom uplatnení liečebného pedagóga v systéme sociálno-psychologickej pomoci.

POUŽITÁ LITERATÚRA

BEDNAŘÍK, A. a kol. 2004. *Životné zručnosti a ako ich rozvíjať – príručka pre pracovníkov s deťmi a mladými ľuďmi*. 1. vyd. Bratislava: NDS, 2004. 231 s. ISBN 80-969209-5-2

BEDNÁŘOVÁ, Z., PELECH, L. 2000. *Sociální práce na ulici*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2000. 106 s. ISBN 1081-146-2000

ČESKÁ ASOCIACE STREETWORK. 2002. *Standardy nízkoprahových zařízení pro děti a mládež*. In: *Éthum – Bulletin pro sociální prevenci, pomoc a intervenci*. Praha: Éthum, 2002. č. 33, s. 31 - 48

GAVORA, P. 1997. *Výskumné metody v pedagogike*. Bratislava: UK, 1997. 197 s. ISBN 80-2223-1173-1

HORNÁKOVÁ, M. 1999. *Liečebná pedagogika*. Bratislava. ISBN 80-8046-126-0

HORNÁKOVÁ, M. 2003. *Liečebná pedagogika pre pomáhajúce profesie*. Občianske združenie Sociálna práca, Bratislava, 144 s. ISBN 80-968927-6-2

HRAŇOVÁ, P. 2004. *Nízkoprahové zariadenie pre deti a mládež*. Školiteľka: PhDr. Jana Štúrová, PhD. Bratislava: Filozofická fakulta UK, 2004. 70 s. Diplomová práca

HÝBLOVÁ, S. 1997. *Biblioterapia*. Liptovský Mikuláš, ISBN

JIREŠOVÁ, K. 2000. *Úvod do problematiky harm reduction*. Školiteľka: Mgr. I. Vitálošová. Bratislava: Pedagogická fakulta UK, 2000. Diplomová práca.

KLEIN, F. 2007. *Liečenie a výchova 3*. Knižné centrum Žilina, 203 s. ISBN 978-80-8064-293-8

KLÍMA, P., HERZOG, A., KUNC, S., RACEK, J., ZAHRADNÍK, M. 2007. *Kontaktní práce*. Centrum pro kvalitu a standardy v sociálních službách, 2007. 359 s.

Kolektív autorov, *Nízkoprahové programy pre deti a mládež*, úvod do problematiky, Nadácia mládeže Slovenska, 2005. 127 s. ISBN 80-969348-0-5

MARKOVÁ, M. 2007. *Rozvoj životných zručností v nízkoprahovom zariadení u detí mladšieho školského veku*. Školiteľ: Mgr. P. Fudaly. Bratislava: Pedagogická fakulta UK, 2007. Diplomová práca

MATOUŠEK, O. 2003. *Slovník sociální práce*. 1.vyd. Praha: Portál, 2003. 288 s. ISBN 80-7178-549-0

MATOUŠEK, O. a kol. 2001. *Základy sociální práce*. 1.vyd. Praha: Portál, 2001. 312 s. ISBN 80-7178-473-7

MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, H. 2003. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál 2003. 340 s. ISBN 80-7178-771-X

MATOUŠEK, O., MATULOVÁ, A., KOPOLDOVÁ, B., CHALUPOVÁ, J., HALÍK, T. 1996. *Práce s rizikovou mládeží: projekt LATA a další alternativy věznění mládeže*. 1. vyd. Praha: Portál, 1996. 88 s. ISBN 80-7178-089-8

OZ ODYSEUS. 2006. *Hodnotiaca správa projektu Komunitné centrum Kopčany*. Bratislava: OZ Odyseus, 2006. Interný materiál.

OZ ULITA. 2007. *Stanovy občianskeho združenia Ulita*. Bratislava: OZ Ulita, 2007. Interný materiál.

PIŤOVÁ, M., PIŤO, V. 2001. *Slovník cudzích slov*. Bratislava: Jazykové vydavateľstvo Kniha-spoločník, 2001. 703 s. ISBN 80-88814-16-2

Rada vlády Slovenskej republiky pre prevenciu kriminality. 2006. *Mládež a kriminalita*. Nitra: Zborník referátov z II. medzinárodnej konferencie. 25.10.-27.10.2006

ŠICKOVÁ, J. 2002. *Základy arteterapie*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-616-0

ŠICKOVÁ, J. 2006. *Arteterapia – úžitkové umenie?*. Bratislava: Petrus, 2006. 273 s. ISBN 80-89233-10-4

ZIMMERMANNNOVÁ, M. 2002. *Terenní sociální práce s neorganizovanou mládeží - streetwork na sídlišti Barrandov*, Školitelka: PhDr. J. Koláčková, Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2002, Postupová práca

PRÍLOHA 1: Terénne zápisy

Zápis z 3. stretnutia

Kontakty: 8 chlapcov, 10 dievčat

Situácia: Hneď po príchode von na službu sme boli svedkami, ako dvaja naši klienti mali vážny konflikt, vulgárne si nadávali, konflikt vrcholil vzájomnou bitkou. V tej chvíli do konfliktu nemalo zmysel vstupovať, nechali sme klientov, nech si to „vyriešia sami“. Následne sme chalanov konfrontovali, nech každý povie svoju verziu konfliktu. Spoločne sa nám podarilo vysvetliť príčinu konfliktu, ktorou bolo nedorozumenie. Istou našou snahou v tej chvíli bolo zdôrazniť ponaučenie predchádzať konfliktom vzájomnou informovanosťou a komunikáciou. Do konca služby títo chalani vedeli vedľa seba fungovať, komunikovať spolu a konflikt sa skončil zmierom. Časť služby sme hrali futbal. Ako bolo už viac krát spomenuté, našim cieľom nie sú voľnočasové aktivity, ale prostredníctvom nich vytvárať, udržiavať vzťahy s klientami a pomáhať presadzovať a dodržiavať isté pravidlá v rámci hry. Je pravdepodobné, ak dieťa pochopí a vie dodržiavať pravidlá v rámci hry, dokáže si tento mechanizmus preniesť aj do reálneho života. Po futbale sme sa presunuli k ďalšej skupinke mladých. Rozprávali sme sa o blížiacom sa futbalovom turnaji. Tieto futbalové turnaje sa realizujú pod hlavičkou Komunitného centra Kopčany, ale z väčšej časti si ho organizujú klienti sami. Organizácia v tomto prípade spočíva v informovaní ďalších hráčov protivníkov a zostavení tímov. Komunitné centrum Kopčany zabezpečuje pre turnaj ceny, občerstvenie a dohliada na dodržiavanie pravidiel a korektnosti športového správania sa.

Ďalšou témou bola pripravovaná cesta do Španielska. Vybraná skupina klientov, ktorá pôjde na tento výlet sa veľmi teší a robí si plány.

So staršími chalanmi sa otvorila diskusia o fajčení marihuany, problémoch v škole a medziľudských vzťahoch, konfliktoch.

Témy:

- škola
- plánovanie futbalového turnaja
- plánovanie výletu do Španielska
- riešenie konfliktov
- užívanie drog

Zápis zo 4. stretnutia

Kontakty: 10 chlapcov, 5 dievčat

Situácia:

Klientov sme stretli nie moc dobre naladených, boli znudení a nemali chuť nič robiť. Bolo badateľné a evidentné, že nás vyhľadali úmyselne. Trocha sme zaimprovizovali a vymysleli pre nich hru na sochy, do ktorej sa neskôr pripojili ďalší. Jeden z našich klientov sa nám priznal s problémami s políciou. V tej chvíli bolo dôležité, aby ho niekto „dospelý“ vypočul a nemoralizoval a neodsudzoval. Veľká časť klientov sa zastavila iba na chvíľu, prehodiť pár slov. Sú zvyknutí, že o tomto čase sme vonku, tak to využívajú. Veľa mladých plánovalo to, ako strávia oslavy Silvestra. Často to sklúzavalo koľko a aké drogy budú užívať. Začali sme rozoberať tému rizika užívania, ako aj riziko akútnej otravy alkoholom, prípadne inej drogy. Zároveň sme spomenuli riziko vzniku toxických psychóz a rozvinutia latentných psychóz a prechodných stavov zmätenosti, ako následok požitia psychoaktívnych látok. Na túto tému reagovali klienti množstvom otázok ohľadne prvej pomoci, keď sa niečo také stane. Informácie im boli poskytnuté. Tejto diskusie sa účastnili i mladší klienti, ktorí so záujmom počúvali.

Mladé dievčatá si vyžadovali pozornosť, s nimi prebehol rozhovor o opisovaní v škole pri písomkách.

Témy:

- drogy (ako reagovať pri prvej pomoci)
- škola
- konflikty
- spôsoby trávanie voľného času

Zápis z 5. stretnutia

Kontakty: 7 chlapcov, 14 dievčat – 1 prvokontakt

Situácia:

Vonku bola zima. Dve tretiny času sme boli s klientmi na chodbe ubytovne, prípadne pri vrátnici. Jeden z klientov sa vrátil po dlhšej dobe z nemocnice. Tak sa nami zdieľal svoje dojmy a zážitky z hospitalizácie. Ďalší z klientov sa rozhodol prestať fajčiť. Rozprávali sme sa o spôsoboch odmietnutia cigarety, jeho dôvodoch prestať a motivácii zotrvať v abstinencii. Jedna mladšia klientka sa nám zdôverila so strachom z tmy. Rozprávali sme sa o strachu všeobecne, ako ho zvládať, prečo sa vlastne bojíme. Na chodbe ubytovne sa vystriedalo veľa mladých dievčat. Mladé dievčatá sa opäť zaujímali o testovanie na HIV a o informácie o sexuálne prenosných chorobách a ich predchádzaniu. V rámci tejto služby sa uskutočnil aj vážnejší poradenský rozhovor, kde jedna z klientok má veľké problémy v rodine s rodičmi, s partnerom. Spolu sme sa pozreli na problém aj z pohľadu „čo ďalej?“. Starší chalani sa zastavili, rozprávali sme sa o škole, chystajú sa na stredné školy a učňovky. Väčšina z nich ani nevedela, aký je rozdiel v týchto typoch škôl. Od nás dostali informácie a stručný prehľad toho, čo sa na ktorej škole približne vyučuje.

Témy:

- zdravie
- fajčenie
- škola
- medziľudské vzťahy, vzťahy v rodine

Zápis zo 7. stretnutia

Kontakty: 14 chlapcov, 10 dievčat

Situácia:

Zastavil sa za nami bývalý klient (vekom už nespadá do našej cieľovej skupiny a jeho aktivity sú také, že s ním nemáme kontakt). Prišiel aj z jeho súčasnou partnerkou. Spomínali sme, aké to bolo, keď s nami chodieval von, nejaké príjemné zážitky spomenul. Spolu sme sa zasmiali. Zostal s nami až do konca služby, priebežne sme sa s ním rozprávali o jeho súčasnom živote, plánoch a pod.

Celkovo bolo vonku veľa detí. Riešili sme aj vzniknutý konflikt medzi mladým dievčaťom a chlapcom, kde chlapec omylom trafil dievča loptou. Tá v presvedčení, že to spravil úmyselne do neho hádzala kamene a škaredo nadávala. My sme do konfliktu vstúpili s tým, že sme dali priestor povedať aj jednému, aj druhému svoj pohľad na situáciu. Dievča prijalo fakt, že to bolo neúmyselné, chlapec sa aj napriek tomu ospravedlnil a dokonca služby vedeli vedľa seba fungovať.

Jeden z mladších chlapcov skúšal moje hranice a snažil sa ma vyprovokovať. Okolie to vnímalo so zaujatím a otázkou „prečo som ho nezbil“. Na to dostali odo mňa vysvetlenie, že nie každý konflikt a každú situáciu je nutné riešiť bitkou, násilím.

S ďalšou skupinou klientov sme sa rozprávali o sexualite, hygiene, taktiež o rozmanitosti potrieb v sexuálnom živote.

Témy:

- škola
- sexualita
- konflikty
- záujmy a voľný čas

PRÍLOHA 2: Etický kódex pracovníkov/čok projektu Komunitné centrum Kopčany

Úvod

Tento etický kódex je záväzný pre všetkých pracovníkov/čky projektu Komunitné centrum Kopčany – zamestnancov/kyne aj dobrovoľníkov/čky. Jeho dodržiavaním je zabezpečená profesionálna úroveň služieb poskytovaných klientom/kám. Klientmi/kami projektu sú deti a mladí ľudia žijúci na sídlisku Kopčany a osoby, ktoré sú s nimi v blízkom vzťahu.

Kompetencia

Pracovník/čka má konať v súlade s požiadavkami profesionálnej cti.

1. Pracovník/čka dbá, aby poskytoval/a také služby, pre ktoré je odborne a osobnostne kompetentný/á. Neposkytuje žiadne záruky na služby alebo služby, ktorých dosiahnutie nemôže zabezpečiť.
2. Pracovník/čka sleduje limit svojej odbornej kompetencie a rozvíja svoju profesionalitu. Permanentne sa vzdeláva a zdokonaľuje svoje praktické a teoretické spôsobilosti.
3. Súčasťou sledovania vlastných limitov profesionálnej kompetencie je pravidelné využívanie supervíznej (konzultačnej) podpory.
4. V prípade, že pracovník/čka má pochybnosti o prospešnosti svojho pôsobenia na klienta/ku, konzultuje svoje vedenie so skúseným kolegom/kolegyňou, koordinátorom/kou projektu, alebo supervízorom/kou.
5. Pracovník/čka nevystavuje klienta/ku ani kolegu/kolegyňu riziku akéhokoľvek poškodenia svojim zlým alebo zhoršeným psychickým alebo fyzickým stavom.
6. Pracovník/čka počas služby nesmie užívať omamné, psychotropné látky, prekurzory alebo alkohol, ani nie je pod ich vplyvom.

Dôvera

Základným princípom a prostriedkom práce pracovníka/čky vo vzťahu ku klientovi/ke je budovanie dôvery, podmienkou čoho je akceptácia a rešpektovanie osobnosti klienta/ky a ochrana informácií, týkajúcich sa jeho/jej osoby.

1. Pracovník/čka zachováva mlčanlivosť a zabezpečuje ochranu informácií získaných v kontakte s klientom/kou. Tieto informácie nesmie zneužívať vo svoj finančný a/alebo iný prospech, a/alebo finančný a iný prospech iných osôb. Povinnosť zachovávať mlčanlivosť trvá aj mimo služby a v rovnakej miere aj po ukončení spolupráce s OZ Odysseus.
2. Pracovník/čka zachováva mlčanlivosť o informáciách získaných počas stretnutí s klientkou/klientom i voči osobám, ktoré sú s klientkou/klientom v blízkom vzťahu (vrátane partnera/ky či člena/ky rodiny), nezávisle na tom ako dlho tieto osoby využívajú služby projektu. S cieľom zabezpečiť kvalitu poskytovaných služieb klientke/klientovi môže porušiť mlčanlivosť, ale to len v tíme pracovníkov/čok projektu Komunitné centrum Kopčany.
3. Ak chce pracovník/čka počas aktivít projektu fotiť, zaznamenávať priebeh stretnutia na audio alebo video záznam, v predstihu požiadava súhlas koordinátora/ky projektu, následne k tomu vždy žiada písomný, príp. ústny súhlas dotyčného klienta/ky (v prípade neploletých detí súhlas rodiča) a dohodne s ním spôsob ďalšieho použitia záznamu.
4. Ak pracovník/čka vedie akýkoľvek písomný záznam zo stretnutí a konzultácií s klientom/kou (napr. správa zo služby), tieto informácie nesprístupňuje osobám neviazaným mlčanlivosťou v rámci tohto etického kódexu, a dbá na bezpečné uloženie týchto záznamov a iných materiálov o klientovi/ke

5. V prípade, že je pracovník/čka požiadaný/á podať informácie o klientovi/ke inej inštitúcii, konzultuje obsah informácií s klientom/kou a koordinátorom/kou projektu, nezverejňuje skutočnosti dôverného charakteru, na zverejnenie ktorých nemá písomný súhlas klienta/ky.

Správanie pracovníka/čky ku klientov/ke:

1. Pracovník/čka sa usiluje o vytvorenie ľudsky prijímajúcej a podpornej atmosféry pre každého/ú klienta/ku projektu. Snaží sa ho/ju chápať, podporiť a zdržiava sa hodnotiaceho alebo odsudzujúceho postoja a správania.
2. Pracovník/čka sa snaží poskytovať rovnako prijímajúci vzťah všetkým klientom/kám a nevstupuje so žiadnym/nou klientom/kou do koalície voči ostatným.
3. Pracovník/čka nediskriminuje jednotlivcov alebo skupinu klientov na základe rasy, náboženského či politického presvedčenia, životného štýlu.
4. V prípade, že považuje za potrebné pomôcť "slabšiemu" klientovi/ke zlepšiť jeho pozíciu, volí prostriedky, ktoré neznižujú sebaúctu ostatných klientov/tiek. Snaží sa pôsobiť tak, aby to bolo na prospech všetkých zúčastnených.
5. Kontakt pracovníka/čky s klientom/kou, aj mimo služby, je obmedzený do tej miery ako povinnosti vyplývajúce z náplne jeho/jej. Pracovník/čka nezneužíva profesionálny vzťah, ktorý vznikne medzi ním a klientom/kou na neoprávnený vlastný prospech, či prospech tretích osôb, najmä:
  - a. Nežiada od klienta/ky služby alebo vecné dary a podľa možnosti ich ani neprijíma, ak mu ich klient/ka sám/a ponúkne, pričom vysvetlí zmysel tohto počínania.
  - b. Neobchoduje s klientom/kou.
  - c. Charakter vzťahu pracovník/čka – klient/ka je udržiavaný na profesionálnej úrovni, a tento vzťah by nemal prerastať do neformálnych priateľských vzťahov, a to ani do 2 rokov po skončení kontaktu.
  - d. Intímny vzťah (resp. sexuálny vzťah) s klientom/klientkou je neprípustný.
6. Pracovník/čka nepodáva klientom/kám žiadne iné informácie, ako vyplývajú z náplne práce a najmä nie informácie o:
  - a. iných klientoch/kách,
  - b. adrese, telefónnom čísle a e-mailovej adrese druhých pracovníkov/čok

7. Pracovník/čka vždy zváži a podľa možnosti obmedzí podávanie informácii o svojich osobných údajoch, tak aby aj mimo služby bola zachovaná jeho/jej vlastná bezpečnosť.

8. Pracovník/čka nezaťažuje klienta/ku svojimi osobnými problémami.

Správanie pracovníka/čky voči kolegom/kolegyniam:

1. Pracovník/čka musí vystupovať voči ostatným kolegom/kolegyniam v duchu zásad profesionálnej cti a kolegiálnosti, postavenej na dôvere, rešpekte a spolupráci. Je povinný/á sa správať voči kolegom korektne a zdržať sa akéhokoľvek znevažovania ich ľudskej dôstojnosti.
2. V prípade, že má TP odôvodnené podozrenie z neprimeraného profesionálneho prístupu kolegu/kolegyne, je povinný/á ho/ju na to upozorniť. Ak je riešenie nedostačujúce, obráti sa na koordinátora/ku.
3. Pracovník/čka poskytne počas služby kolegovi/kolegyni potrebnú podporu, ak sa ocitne v konfliktnej/problémovej situácii.
4. Pracovník/čka pred klientom/kou nespochybňuje služby iných pracovníkov/čok.
5. Pracovník/čka zachováva korektný prístup k OZ Odyseus.

Správanie pracovníka/čky vo vzťahu k iným inštitúciám a verejnosti:

1. Pracovník/čka poskytuje informácie o klientoch/kách a projekte len v rozsahu stanovenom koordinátorom/kou. Políciu informuje v prípade potreby koordinátor/ka.
2. Médiá pracovník/čka neinformuje, ale odovzdá kontakt na koordinátora/ku projektu.
3. Pri reprezentovaní OZ voči iným inštitúciám, pomáhajúcim organizáciám a verejnosti sa pracovník/čka správa zdvorilo a profesionálne.
4. Zdvorilo a profesionálne prezentuje iné pomáhajúce organizácie pred klientmi/tkami, odbornou a laickou verejnosťou.